

Міністерство освіти і науки України

Український державний університет імені Михайла Драгоманова

Історичний факультет

Кафедра історії міжнародних відносин та гуманітарних дисциплін

На правах рукопису

Краснопьорова Амалія Володимирівна

ЕВОЛЮЦІЯ ДИПЛОМАТИЧНИХ МЕТОДІВ

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього рівня «бакалавр»
за спеціальністю 291 – Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії

Науковий керівник:

кандидат політичних наук, доцент

Дмитренко Оксана Сергіївна

Київ – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДИПЛОМАТИЧНИХ МЕТОДІВ	6
1.1 Поняття про «дипломатичні методи»	6
1.2 Історія розвитку дипломатичних методів	11
1.3 Передумови формування дипломатичних методів і прийомів	18
Висновки до 1 розділу	23
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ КЛАСИЧНИХ ДИПЛОМАТИЧНИХ МЕТОДІВ	24
2.1 Значення представницької дипломатії	24
2.2 Характеристика переговорів, як провідного дипломатичного методу	29
Висновки до 2 розділу	38
РОЗДІЛ 3. РОЗВИТОК СУЧАСНИХ ДИПЛОМАТИЧНИХ МЕТОДІВ	39
3.1 Еволюція сучасних дипломатичних методів	39
3.2 Сучасні дипломатичні засоби і методи	44
3.3 Методи і форми діяльності дипломатичних представництв	51
Висновки до 3 розділу	56
ВИСНОВКИ	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	60

ВСТУП

Актуальність дослідження. Упродовж історії людства дипломатія відігравала ключову роль у встановленні, підтриманні та регулюванні міжнародних відносин. Від перших міждержавних місій у стародавніх імперіях до багаторівневої дипломатії XXI століття – дипломатичне мистецтво невпинно змінювалося, реагуючи на нові політичні, соціальні та технологічні виклики. Сьогодні, у світі, що перебуває в постійному русі та характеризується високим ступенем взаємозалежності, дипломатія вже давно перестала бути виключно закритою формою взаємодії між елітами. Вона трансформувалась у складну систему, що охоплює різноманітні рівні комунікації, від офіційних переговорів до цифрових кампаній, і стала полем дії не лише урядів, але й міжнародних організацій, громадянського суспільства, транснаціональних корпорацій, а також окремих осіб.

Еволюція дипломатичних методів є не лише результатом поступового розвитку міждержавних практик, а й відображенням глибших змін у структурі міжнародної системи. Розпад біполярного світу, поширення демократичних цінностей, глобалізація, інституціоналізація міжнародних зв'язків, поява нових загроз – усе це спричинило появу нових інструментів, форм і стратегій дипломатичного впливу. Усе частіше дипломатичні зусилля спрямовані не лише на запобігання війнам, а й на подолання наслідків глобальних криз: економічних, екологічних, епідеміологічних, інформаційних. Водночас актуалізується потреба у більш гнучких, швидкодіючих та інклюзивних дипломатичних механізмах, здатних реагувати на мультифакторну реальність сучасного світу.

Особливої актуальності набуває питання інтеграції новітніх технологій у дипломатичну практику. Цифровізація не лише змінює спосіб комунікації між державами, а й створює нові простори впливу, в яких ведеться боротьба за інформаційну перевагу, формування наративів та просування національних інтересів. Соціальні мережі, онлайн-платформи, віртуальні саміти – усе це стало невід'ємною частиною дипломатичного ландшафту, трансформуючи

традиційні уявлення про дипломатичний процес. У такому контексті вивчення еволюції дипломатичних методів дозволяє не лише зрозуміти, яким чином змінилася зовнішньополітична взаємодія, а й окреслити можливі шляхи розвитку ефективних стратегій мирного співіснування у складному, багатовимірному світі.

Таким чином, вивчення еволюції дипломатичних методів є не лише важливим аспектом політичної науки, а й актуальним інструментом для розуміння сучасної архітектури міжнародних відносин. Адже саме від ефективності дипломатичних практик значною мірою залежить стабільність, передбачуваність і справедливість світового порядку у XXI столітті.

Аналіз останніх джерел дослідження та публікацій. У дослідженнях К. Балабанова, І. Гавриленка, С. Гуцала, А. Долинського, Д. Дубова, А. Кубишкіна, В. Руднева, П. Сухорильського, М. Трофименка та інших авторів був проведений глибокий аналіз змісту і ролі дипломатії в удосконаленні міжнародної взаємодії.

Метою роботи є вивчення еволюції дипломатичних методів.

Об'єктом роботи є дипломатичні методи.

Предметом роботи є дослідження історичної зміни дипломатичних методів й факторів, що на це впливають.

Завдання, що слід розглянути в роботі для досягнення мети:

1. Надати визначення поняття «дипломатичні методи».
2. Дослідити історію розвитку дипломатичних методів.
3. Охарактеризувати передумови формування дипломатичних методів і прийомів.
4. Визначити значення представницької дипломатії.
5. Надати характеристику переговорів, як провідного дипломатичного методу.
6. Дослідити еволюцію сучасних дипломатичних методів.
7. Розглянути сучасні дипломатичні засоби і методи.

8. Охарактеризувати методи і форми діяльності дипломатичних представництв.

Методи дослідження. У процесі написання роботи було використано низку загальнонаукових та спеціальних методів дослідження. Зокрема, застосовано аналіз і синтез для розкриття змісту понять і явищ, індукцію та дедукцію – для формулювання висновків на основі окремих фактів. Історико-генетичний та порівняльно-історичний методи дозволили дослідити етапи розвитку дипломатичних методів та порівняти їх у різні періоди. Описовий і класифікаційний методи використовувались для систематизації та характеристики основних форм дипломатії.

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання його результатів у сфері міжнародних відносин, дипломатичній практиці, при підготовці фахівців у галузі міжнародної політики та державного управління.

Апробація. Основні тези роботи були висвітлені у доповіді конференції («Еволюція дипломатичних методів» на звітно-науковій конференції студентів та аспірантів «Освіта і наука-2025» в Українському державному університеті імені Михайла Драгоманова).

Структура роботи включає вступ, три розділи з підрозділами, висновки, список використаних джерел (21 найменування). Загальний обсяг роботи становить 63 сторінок, з них основний зміст займає 60 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДИПЛОМАТИЧНИХ МЕТОДІВ

1.1 Поняття про «дипломатичні методи»

Дипломатичні методи є фундаментальним інструментом реалізації зовнішньої політики держав і відіграють ключову роль у забезпеченні стабільності міжнародної системи, врегулюванні конфліктів та досягненні стратегічних цілей у глобальному середовищі. Вони охоплюють різноманітні форми взаємодії між державами, міжнародними організаціями та іншими суб'єктами міжнародних відносин і поділяються на традиційні та інноваційні, офіційні й неофіційні, публічні та конфіденційні. Кожен з методів має свої особливості, сферу застосування та ефективність залежно від політичного, економічного й культурного контексту конкретної ситуації [9].

Класичним і найпоширенішим методом дипломатії є переговори, які становлять процес прямої або опосередкованої комунікації між сторонами з метою досягнення згоди щодо спірного чи взаємно важливого питання. Переговори можуть бути двосторонніми (білатеральними), коли беруть участь лише дві сторони, або багатосторонніми (мультилатеральними), що включають декількох учасників, часто в межах інституційних форматів, як-от Організація Об'єднаних Націй або Європейський Союз. Відкриті переговори можуть супроводжуватись медіа-висвітленням і громадською увагою, тоді як таємні переговори зазвичай проводяться в умовах суворої конфіденційності й нерідко застосовуються у критичних або делікатних конфліктах.

Іншим поширеним методом є посередництво, що передбачає участь третьої, зазвичай нейтральної, сторони, яка допомагає учасникам суперечки знайти прийнятне рішення. Посередник може активно впливати на хід перемовин, пропонуючи варіанти компромісів і моделі врегулювання. Якщо ж функція третьої сторони обмежується лише створенням сприятливих умов для комунікації та організацією зустрічей без втручання у зміст діалогу, йдеться про добрі послуги. Ці два підходи іноді поєднуються, але

розрізняються за ступенем залученості посередника до переговорного процесу.

На випадок, коли дипломатичні спроби досягти згоди шляхом переговорів, посередництва чи добрих послуг не дають результату, сторони можуть звернутися до арбітражу або міжнародного судового розгляду. Арбітраж передбачає добровільне погодження сторін на винесення рішення третейським судом, авторитет якого визнається учасниками. У випадку судового врегулювання спору, справа передається до постійно діючого міжнародного судового органу, наприклад, Міжнародного суду ООН або Міжнародного трибуналу з морського права. Ці методи є більш формалізованими й орієнтованими на правову інтерпретацію міжнародних норм [Ліпкан, С. 4-6].

Окремим елементом дипломатичної практики виступає протокольна або представницька дипломатія, яка включає взаємодію держав через офіційні церемонії, прийоми, візити високого рівня, акредитацію дипломатичних представників тощо. Хоча ця форма дипломатії є менш інтенсивною з погляду переговорного процесу, вона відіграє важливу роль у зміцненні символічного виміру міжнародних відносин, демонстрації поваги та визнання, а також закладає підґрунтя для більш глибоких контактів.

У сучасних умовах дедалі більшого значення набуває публічна дипломатія, яка орієнтована на взаємодію з іноземною громадськістю, формування позитивного іміджу держави за кордоном і посилення її «м'якої сили». Вона охоплює комунікацію через міжнародні ЗМІ, культурні програми, науковий і студентський обмін, діяльність інститутів, подібних до Британської ради або Гете-Інституту. Цей метод дозволяє державам формувати сприятливе міжнародне середовище, уникаючи прямого тиску або застосування сили [9].

Не менш значущим інструментом є так званий тихий діалог або «backchannel diplomacy» – неофіційні, конфіденційні контакти між представниками держав, які не мають формального дипломатичного статусу,

але можуть ефективно впливати на підготовку офіційних домовленостей або сприяти деескалації у складних конфліктах. Ці неформальні канали часто виявляються ефективнішими у ситуаціях, де офіційна дипломатія наштовхується на публічний тиск або політичні обмеження.

Таким чином, дипломатичні методи є надзвичайно гнучким і багатовимірним інструментарієм, який дозволяє адаптувати зовнішньополітичну діяльність до конкретних міжнародних викликів. Їхнє ефективне використання потребує не лише юридичної грамотності та знання міжнародного протоколу, але й глибокого розуміння політичного контексту, міжкультурної чутливості та стратегічного мислення. В умовах зростаючої поляризації світової політики дипломатія залишається одним із небагатьох механізмів, здатних забезпечити конструктивну взаємодію та запобігти конфронтації.

Дипломатичні методи, такі як офіційні візити, переговори, дипломатичні конференції, наради та зустрічі, а також розробка і укладення міжнародних договорів та інших дипломатичних документів, відіграють ключову роль у сфері міжнародних відносин. Візити державних діячів є найвищою формою міжнародного спілкування, що відображає якісний стан політичних, економічних та гуманітарних зв'язків між країнами. Зустрічі на рівні глав держав, урядів і міністрів закордонних справ представляють одну з форм двосторонніх і багатосторонніх взаємин. Під час таких візитів узгоджуються важливі зовнішньополітичні та зовнішньоекономічні ініціативи, а також визначаються конкретні шляхи подальшого розвитку співпраці [Ліпкан, С. 56].

Офіційні візити, що характеризуються високою політичною значимістю і особливою урочистістю, належать до найвищого рівня дипломатичних зустрічей. Вони передбачають надання церемоніальних почесей високим гостям під час їхнього прибуття і від'їзду, а також проведення інших заходів відповідно до протокольної практики. Основною метою офіційного візиту є проведення політичних переговорів, які часто завершуються підписанням

підсумкового документа. Програма включає церемоніальні заходи, відвідування пам'яток і покладання квітів на них, офіційні прийоми, відвідування театру (за бажанням), зустрічі з представниками громадськості, візити до парламенту та ознайомлювальні поїздки у разі наявності часу [Ліпкан, С. 56].

Особливу увагу серед офіційних візитів приділяють візитам голови держави або очолюваної ним делегації. Урочистості, які відповідають таким візитам, починаються з моменту прибуття на кордон або в перший пункт в'їзду в країну, якщо візит не розпочинається зі столиці. Кожна держава, враховуючи власне законодавство і національні традиції, має свою систему класифікації візитів. Незалежно від цих відмінностей, аналізуючи загальну практику організації візитів, можна виокремити такі види:

1. Державний візит.
2. Офіційний візит.
3. Робочий (діловий) візит.
4. Зустріч у неформальній обстановці.
5. Неофіційний візит.
6. Візит проїздом.
7. Приїзд делегації або державних діячів на ювілейні заходи чи з нагоди важливих подій.

Дипломатичні переговори становлять офіційний процес обговорення між представниками держав з метою врегулювання політичних, економічних та інших питань у двосторонніх і багатосторонніх відносинах. Вони спрямовані на узгодження зовнішньополітичної стратегії, тактики та відповідних дипломатичних дій, включають обмін думками, інформацією, підготовку до укладання договорів, вирішення суперечок тощо. Переговори виступають основним методом мирного врегулювання конфліктів між державами та є одним із найпоширеніших у міжнародній правовій практиці способів розвитку та поглиблення відносин між країнами [Сагайдак, С. 21-23].

Розуміючи визначення дипломатії, можна охарактеризувати методи її здійснення. Ці методи класифікують на наступні категорії:

Класичні методи:

1. Періодичні зустрічі глав держав і їх спеціально уповноважених представників, такі як дипломатичні конгреси й конференції. Цей метод служить практикою для держав і їх представників у вирішенні різноманітних питань на міжнародній арені.
2. Дипломатична переписка через обмін нотами, меморандумами, особистими листами тощо. Завдяки цьому методу дипломати діляться досвідом у вирішенні міждержавних питань, що дає цінні практичні знання. Прикладом такої переписки може бути листування Єлизавети II з французьким просвітителем Вольтером. Цей метод був поширений у Середньовіччі та в епоху Просвітництва [Сагайдак, С. 22-23].
3. Підготовка та підписання двосторонніх і багатосторонніх міжнародних договорів і угод, які регулюють широкий спектр міждержавних відносин.

Сучасні методи:

1. Постійне представництво держави за кордоном через посольства й інші місії: підтримка регулярних контактів з дипломатичними відомствами відповідної країни. Цей метод застосовується в усіх країнах, які не ведуть політику ізоляції, оскільки потреба у допомозі туристам і громадянам інших держав постійно зростає.
2. Участь представників держав у міжнародних організаціях, особливо в ООН – універсальному форумі, що дозволяє обговорювати проблеми, важливі для народів світу.
3. Виклад офіційних позицій держави у засобах масової інформації щодо зовнішньополітичних питань; регулярні публікації офіційної інформації про ключові міжнародні події; офіційне видання міжнародних документів від імені уряду, що значною мірою формує дипломатичний курс держави.

Визначивши основні методи ведення дипломатичної діяльності, що складають дипломатію країни в цілому, слід зазначити, що дипломатія – це не лише відносини між державами і способи їхнього ведення. Це складний механізм, в який залучені люди та дії держав, які активно діють у дипломатичній сфері постійно [Репецький, С. 344-346].

На мою думку, дипломатичні методи є не лише суто формальним інструментом міжнародної політики, а й проявом культури спілкування між державами. Вони втілюють у собі прагнення вирішувати проблеми без застосування сили, що є ознакою цивілізованості та зрілості як окремої держави, так і міжнародного співтовариства в цілому.

Особливо важливим є й те, що дипломатичні методи не є чимось сталим і незмінним – вони постійно змінюються разом із розвитком суспільства, технологій і нових викликів у світі. Переговори, посередництво, добрі послуги, протокол – це все різні підходи до одного й того ж завдання: досягти взаєморозуміння.

Загалом, я вважаю, що розуміння дипломатичних методів – це не просто знання термінів, а усвідомлення того, як у сучасному світі вирішуються конфлікти, як будується довіра і які інструменти можуть змінити хід історії мирним шляхом.

1.2 Історія розвитку дипломатичних методів

Істинне значення дипломатії стає зрозумілим лише з формуванням державності, хоча її витоки беруть початок із часів родових общин. Навіть у античний період керівники общин застосовували практику дипломатичних переговорів перед початком військових дій. Це породило потребу забезпечення недоторканності учасників переговорного процесу. Захист особистої недоторканності вісників і посередників започаткував розвиток інституту, який згодом став одним із ключових принципів дипломатичного права.

На сучасному етапі світового розвитку роль дипломатії як регулятора контактів між суб'єктами конфлікту стає все більш значущою. Довгий час дипломатія сприймалася як один із засобів реалізації зовнішніх функцій держави та головний напрям зовнішньополітичної діяльності. Її часто ототожнювали із зовнішньою політикою, однак такий підхід нині не завжди актуальний. По-перше, дипломатія є більш вузьким поняттям порівняно з зовнішньою політикою, і слугує швидше інструментом цієї політики для встановлення зв'язків між політичними суб'єктами. По-друге, у сучасних умовах, де процеси глобалізації та трансформації внутрішніх державних систем супроводжуються прагненням народів до самовизначення і боротьбою за права етно-національних меншин, дипломатичні механізми можуть бути корисні для внутрішньо-етнічного діалогу і досягнення злагоди між сторонами конфлікту [Матвієнко, С. 262].

Тож дипломатія є одним із найдавніших інститутів у міждержавних відносинах. Її розвиток відбувався одночасно зі становленням стосунків між такими стародавніми державами, як Ассирія, Вавилон, Єгипет, Індія, Греція і Рим. Особливо активним було становлення переговорів та обмін посольствами в Єгипті, де за таке листування відповідала спеціальна канцелярія з іноземних справ. Умови договору включали зобов'язання щодо взаємної підтримки, особливо у боротьбі з внутрішніми ворогами. Показово, що такі положення рідко зустрічаються навіть у сучасних дипломатичних угодах, що свідчить про високий рівень єгипетської дипломатії вже тоді [7].

Закони Ману є цікавим джерелом історії дипломатії цього періоду. Незважаючи на те, що вони є збіркою законів Стародавньої Індії, значна увага приділяється особистим якостям дипломатів, від яких залежить успіх дипломатичних місій. Дипломатія, згідно з законами Ману, полягає в запобіганні війнам і зміцненні миру. Мир та його протилежність (війна) залежать від послів, які формують та змінюють союзи. В їхніх руках знаходиться процес мирного врегулювання або ініціювання війни між царями. Тому дипломат має бути передбачливим, освіченим та здатним до

соціальної взаємодії. Він повинен володіти навичками спостереження, щоб розпізнати наміри іноземних правителів не лише за їхніми словами чи діями, а також за жестами і мімікою. Таким чином, дипломат має бути зрілим, представницьким, сміливим оратором, відданим справі, чесним і з доброю пам'яттю. Складні міжнародні питання потрібно вирішувати дипломатичними засобами, де сила є другорядною. Це головні принципи законів Ману щодо ролі дипломата і дипломатії.

Найдавнішою формою мирних міжнародних відносин і міжнародного права в Греції була «проксенія», тобто гостинність. Конфлікти між общинами і полісами вирішувалися через спеціально уповноважених представників або послів. У період Гомера їх називали вісниками (керюкс, ангелос), а в класичний період – старійшинами (пребейс). У таких великих містах-державих, як Афіни, Спарта і Коринф, послы обиралися на народних зборах серед заможних громадян з відповідними ораторськими та акторськими здібностями віком понад 50 років. Звідси й виник термін «старійшини». Часто посольські функції доручалися високопосадовцям міст.

Під час відрядження посольства послам надавали рекомендаційні листи, або сімболи, адресовані проксенам міст, до яких вони прямували. Завдання і цілі посольства визначалися відповідними інструкціями, які вручалися послам. Ці інструкції були у вигляді грамоти, що складалася з двох воскових табличок (diploma). Одним із головних обов'язків грецьких послів було укладення союзів з іншими державами і підписання договорів, що супроводжувалися певними формальностями [7].

У давнину не існувало встановлених юридичних норм щодо ведення переговорів чи статусу послів. Права і обов'язки дипломатичних агентів були невизначеними також тому, що посольства не були постійними. Переговори і укладання договорів зазвичай залежали від випадкових обставин, а ці функції тимчасово покладалися на певних осіб. Після виконання місії їхні повноваження припинялися, і агенти поверталися додому.

Інститут посольства розвивався під час воєн між Грецією та Персією. У часи Стародавньої Греції починає формуватися багатостороння дипломатія, яку іноді називають «конференційною дипломатією» в теорії міжнародного права. Прикладом є конгрес делегатів Пелопоннеського Союзу, проведений у Спарті у 482 р. до н.е.

У Стародавньому Римі активно використовували інститут посольства. Прийняття і відрядження посольств завжди належало до компетенції найвищих державних органів: спочатку королів, потім Сенату і імператорів. Наприклад, у період Республіки склад делегації затверджував Сенат, який щоразу видавав спеціальні постанови (*senatus consultum*). Вибір послів здійснював головуючий у Сенаті – консул або претор. Іноді обирали за жеребом, і ніхто не мав права відмовитись від участі в посольстві. Послів називали легатами (*legati*) та ораторами (*oratores*).

Епоха Середньовіччя значно сприяла розвитку норм звичаєвого права. Спочатку ці норми формувалися у взаєминах між грецькими державами, а згодом і з мусульманськими. Значущу роль у становленні дипломатії відіграла Апостольська Церква, причому латинська мова була загальноновизнана як дипломатична мовою в усіх державах [9].

Церковна дипломатія перейняла форми з античності. Так, представники Папи отримали назви легатів, вікаріїв, ораторів, нунціїв. Вперше папський легат був присутній на Нікейському соборі в 325 році. Спочатку папські місії носили переважно релігійний характер, але між V і VIII століттями представники понтифіка почали брати участь і в світських церемоніях.

У Середньовіччі під час жорстоких битв почали формуватися національні держави. Дипломатія тієї епохи мала виразний італійський, а точніше візантійський, колорит. У Візантійському дворі існувало Відомство іноземних справ під керівництвом Першого міністра (*Magister officiorum*), яке складалося з численного штату, включаючи перекладачів з різних мов. Були встановлені певні правила посольської діяльності, які приймалися всіма державами, що вдруге вступали у відносини з Візантією. Посол представляв

володаря і міг вести переговори лише в рамках своїх повноважень; перевищення цих повноважень загрожувало серйозним покаранням. Часто посольствам під виглядом формальних доручень доручали вивчення відносин та настроїв у чужоземних дворах. У цей період дипломатія почала поєднуватись з політичною і військовою розвідкою [7].

На розвиток дипломатичного права значний вплив почала здійснювати добре організована Католицька церква. До кінця VI – початку VII століття вона мала свої постійні дипломатичні представництва в багатьох країнах, зокрема у Франції та Туреччині. Папська дипломатія використовувала той факт, що папство мало не лише релігійну, але й військову владу. Церква володіла власними територіями, поліцією, судами, і церковним конгресом, на якому розглядалися питання міжнародної політики, а також незліченними матеріальними багатствами. З XI століття з ініціативи церкви видавались постанови, які забороняли проникнення у храми, утиски та образи монахів чи їхніх супутників. Ніхто не мав права затримувати або грабувати купців. Порухникам цього «божого миру» загрожувало відлучення від церкви.

Феодална роздробленість, що панувала в Європі в ті часи, не сприяла розвитку дипломатії чи формуванню дипломатичного права. Цей процес почався дещо пізніше з появою сильних феодалних монархій, таких як Франція, Іспанія та Англія. Водночас, слід зазначити, що церемонії та дипломатичний етикет цих держав суттєво не відрізнялися від практик раннього Середньовіччя.

Переломним моментом у розвитку дипломатії стало введення постійних дипломатичних представників. Це було викликано потребами взаємин міст-держав Північної Італії, як-от Венеції, Мілана, Неаполя та Рагузи (нині Дубровник), а також Франції. До кінця XV століття постійні дипломатичні представники з'явилися в Парижі та Лондоні [7].

У цей період послабився вплив церкви на дипломатію та структуру дипломатичних місій. Ключові позиції в дипломатії почали займати

професійні дипломати, а відкриття постійних посольств часто відбувалося завдяки укладанню трактатів.

Після підписання Вестфальського миру, який закріпив систему європейської політичної рівноваги, інститут посольства набув стабільнішої форми. Одночасно сформувалося поняття дипломатичного корпусу як об'єднання іноземних дипломатів при дворі глави держави. Європейські держави поступово почали усвідомлювати свою належність до спільної політичної системи та міжнародного співтовариства.

Дещо інакшим був процес установаження дипломатичних відносин зі східними країнами, які не відчували потреби в постійних посольських представництвах і побоювалися можливих внутрішніх конфліктів через присутність іноземних дипломатів. Деякі з них погоджувалися приймати постійні місії від інших держав, але не поспішали надсилати своїх представників у відповідь [7].

Історичний досвід чітко засвідчує критичну роль дипломатії у житті кожної нації. Наприклад, Англія протягом тривалого періоду забезпечувала свою велич завдяки рішучому розгрому іспанського флоту, що згодом сприяло постійній консолідації її сили та впливу, тоді як Іспанія, колись могутня держава, поступово втрачала свої позиції.

У вісімнадцятому столітті почали формуватися норми дипломатичного права, які насамперед стосувалися привілеїв та імунітетів. Ці принципи обмежували застосування кримінальної, цивільної та адміністративної юрисдикції держави перебування до дипломатичних представників іноземних держав. Широке застосування отримав принцип «екстериторіальності» щодо резиденцій послів, що водночас забезпечувало право на дипломатичний притулок. Поряд із цим відбувалося розвиток та вдосконалення дипломатичної служби [Бігняк, С. 10].

Починаючи з 1815 року, дипломатична служба стає окремою галуззю державного управління у кожній країні. Документи, ратифіковані на Віденському та Аахенському конгресах, встановили загально визнані основи

для розвитку дипломатичних служб і представництв сучасних держав. Було визначено три класи дипломатичних представництв: послы, папські легати та нунції; надзвичайні посланники та повноважні міністри; повірені у справах. Віденський регламент радикально демократизував взаємини між державами. У кожному класі дипломатичні представники займали місце відповідно до старшинства, яке визначалося датою урядової нотифікації про їх прибуття, за винятком представника Папського престолу.

Протягом майже всього дев'ятнадцятого та початку двадцятого століття Англія активно протистояла експансіоністській політиці Росії, яскравим прикладом чого є Віденський конгрес. Основний антагоніст Англії того часу, Наполеон Бонапарт, був нейтралізований з допомогою Росії. На початку Віденського конгресу англійська делегація зайняла позицію очікування і спостереження [Бігняк, С. 11].

Під впливом різноманітних інтересів, що визначають пріоритети зовнішньої політики різних держав, останні прагнуть формувати міжнародні норми та інституції, необхідні для координації зусиль і забезпечення стійкого миру. У результаті цих кроків виникають перші міжнародні організації, уповноважені регулювати судноплавство на транснаціональних водних шляхах. Крім того, розвиток технологій, засобів комунікації та міжнародної торгівлі створив передумови для заснування міжнародних адміністративних союзів. Серед таких утворень варто відзначити Геодезичний союз (1864 р.), Міжнародний телеграфний союз (1865 р.), Всесвітній поштовий союз (1874 р.) та Бернське бюро із захисту літературних і мистецьких творів (1886 р.).

Паралельно держави укладали багатосторонні міжнародні угоди, спрямовані на визначення статусу стратегічно важливих географічних об'єктів, зокрема заток (Босфор, Дарданелли, Балтійська протока) та штучних водних шляхів (Суецький і Панамський канали).

Ці події засвідчують зародження багатосторонньої дипломатії як інструмента міждержавної взаємодії. Проте еволюція цієї форми дипломатичних відносин зазнала кризових явищ: посилення конфліктів,

пов'язаних із принципами суверенітету, та зростання напруження між державами зрештою спричинили початок світової війни у 1914 році. Конфлікт, який охопив майже всі куточки планети, наочно продемонстрував глибину міжнародної взаємозалежності та потенціал єднання світового співтовариства у вирішенні загальних проблем [Дюрозель, С. 24-27].

Наприкінці 1980-х – початку 1990-х років світова спільнота стикнулася з кардинальними змінами. У цей період виникла безпрецедентна кількість глобальних і регіональних викликів, серед яких тероризм, міжнародна торгівля наркотиками, екологічна безпека й збройні конфлікти. Розв'язання цих проблем вимагало залучення широкого кола держав. Суттєво зріс вплив засобів масової інформації як одного з ключових факторів формування міжнародних процесів. Мас-медіа поступово стали відігравати роль своєрідної «четвертої влади», яка за своїм значенням зрівнялася із законодавчою та виконавчою гілками.

У контексті зростання ядерної загрози міжнародна спільнота почала усвідомлювати марність і руйнівність війни як методу врегулювання конфліктів. Лише переговори, талановита й професійна дипломатія здатні зберегти світ від катастрофи. Сучасний рівень складності глобальних проблем потребує участі висококваліфікованих дипломатів для їхнього ефективного вирішення та забезпечення стабільності у міжнародних відносинах [Дюрозель, С. 801]].

1.3 Передумови формування дипломатичних методів і прийомів

Публічна дипломатія як засіб зовнішньої політики має на меті впливати на рішення урядів і суспільні настрої інших країн. Її відмінність від традиційних інструментів полягає не лише в цілях, а й у засобах та учасниках процесу. Яскравим прикладом успішної публічної дипломатії є діяльність США. З другої половини ХХ століття Сполучені Штати активно поширюють свою культуру, що стає ефективним інструментом зовнішньої політики [Дюрозель, С. 723].

Щоб краще зрозуміти методи та інститути публічної дипломатії, звернемося до визначення, яке дав Едмунд Гулліон, декан Школи Права та Дипломатії ім. Флетчера, однієї з найстаріших американських шкіл міжнародних відносин. Він зазначає, що публічна дипломатія охоплює аспекти міжнародних відносин, які виходять за межі традиційної дипломатії: формування суспільної думки в інших країнах, взаємодія приватних груп та інтересів різних держав, висвітлення міжнародних відносин та їх вплив на державну політику, залучення дипломатів та закордонних кореспондентів і розвиток міжкультурної комунікації [13].

З цього визначення випливають не лише цілі публічної дипломатії, але й категорії інститутів, залучених до її реалізації. По-перше, можна виділити такі суб'єкти: органи державної влади та уряду, приватні групи та особи, засоби масової інформації та журналісти, учасники міжкультурних комунікацій. По-друге, існують кілька напрямків реалізації публічної дипломатії: уряд однієї країни – суспільство іншої, суспільство однієї країни – суспільство іншої, а також суспільство однієї країни – уряд іншої. Хоча ці напрямки мають свої особливості, більшість дослідників погоджується, що інструменти публічної дипломатії зводяться до доволі обмеженого набору.

Методи дипломатії охоплюють різноманітні способи впливу на уряди, дипломатичних представників і політичні кола інших країн, що забезпечують досягнення зовнішньополітичних цілей. У їхній сукупності вони формують мистецтво дипломатії. Сучасна дипломатія включає такі методи:

- прямі дипломатичні переговори (як двосторонні, так і багатосторонні);
- залучення широких мас до протидії агресії, тероризму, націоналізму, расизму, радикалізму тощо;
- «човникова дипломатія» та посередництво;
- відкритість щодо дій на міжнародній арені;
- маневрування і використання протиріч супротивників (або партнерів);
- зустрічі на вищому рівні й безпосередні переговори державних лідерів;

- ультиматуми;
- компроміси;
- залякування, шантаж, тиск політичного й економічного характеру, навіть з порушенням міжнародних норм;
- пропаганда для досягнення зовнішньополітичних цілей;
- використання внутрішніх конфліктів і протиріч у країнах, на які спрямована дипломатична діяльність;
- активне залучення неурядових організацій до вирішення дипломатичних завдань;
- приховування суті і змісту міждержавних угод через форми договорів, що не потребують ратифікації, маніпуляція дипломатичним листуванням або домовленості між виконавчими органами [13].

Таким чином, можна зробити висновок, що стратегія використання публічної дипломатії як інструмента зовнішньої політики розроблена на високому рівні і включає застосування всіх відомих методів та традиційних інститутів.

Формування дипломатичних методів є результатом складного історико-політичного процесу, який охоплює розвиток людських суспільств, становлення державності, еволюцію міжнародних відносин та зростання усвідомлення необхідності врегулювання міждержавних конфліктів ненасильницькими засобами. Виникнення та інституціоналізація дипломатичних практик зумовлені низкою фундаментальних передумов, які можна умовно класифікувати на політичні, соціокультурні, правові, економічні та технологічні. Кожна з цих категорій створювала відповідне середовище для поступового формування та удосконалення методів дипломатії, які використовуються у сучасній міжнародній системі [Мостова, С. 19].

Перш за все, політичні передумови відіграли ключову роль у зародженні дипломатії як інструмента зовнішньої політики. Із появою перших організованих державних утворень у Месопотамії, Стародавньому

Єгипті, Індії та Китаї виникла потреба в установленні стабільних каналів комунікації між правителями. Це обумовлювалося як прагненням до взаємовигідної торгівлі, так і необхідністю мирного вирішення територіальних суперечок або укладення союзів у відповідь на зовнішні загрози. Ранньою формою дипломатичних відносин було направлення спеціальних посланців або «вісників» до інших володарів, що згодом еволюціонувало у систему постійного дипломатичного представництва. Таким чином, формування дипломатичних методів тісно пов'язане з розвитком державності, централізацією влади та зростанням політичної складності суспільств [13].

Не менш значущими були соціокультурні передумови, що включали розвиток мовної комунікації, ритуалів, норм поведінки та етики міжкультурного спілкування. Вивчення дипломатії ранніх цивілізацій свідчить про важливу роль символізму, обрядовості, гостьової культури та взаємного дарування в процесі встановлення міждержавних контактів. Здатність до ведення переговорів, володіння риторикою, знання іноземних звичаїв і менталітетів поступово стали ознаками дипломатичної майстерності. Згодом ці елементи інтегрувалися у формальні дипломатичні процедури, протокол і етикет, що зберігаються до сьогодні [Мостова, С. 19].

Правові передумови забезпечили нормативну основу для дипломатичних практик. Зародки міжнародного права у вигляді звичаєвих норм з'явилися ще в античні часи та були спрямовані на захист посланців, регулювання обміну інформацією та визначення умов перемир'я. Поступово дипломатичні норми стали невід'ємною частиною міжнародної правової системи. Так, Вестфальський мир 1648 року започаткував сучасну систему суверенних держав, заклавши підвалини формалізації дипломатичних методів у межах правового регулювання, а Віденська конвенція про дипломатичні відносини 1961 року остаточно кодифікувала правила функціонування дипломатичних представництв та статусу дипломатів.

Важливим чинником стали й економічні передумови, зокрема зростання обсягів міжнародної торгівлі, потреба в доступі до зовнішніх ринків, захисту торгових шляхів та інвестицій. Економічні інтереси спонукали держави шукати не лише засоби воєнного тиску, а й переговорних механізмів досягнення домовленостей. У Середньовіччі багато дипломатичних місій мали торгово-економічний характер, а торгові республіки, такі як Венеція чи Генуя, розробили цілісні системи дипломатичної служби з метою захисту власних економічних інтересів за кордоном. Таким чином, економіка виступила одним із ключових драйверів розвитку дипломатичних методів, орієнтованих на стабільність і передбачуваність міжнародної співпраці.

Останнім важливим блоком є технологічні передумови, які зумовили зміну характеру дипломатії, зокрема її оперативності та географічне охоплення. Винайдення писемності дозволило фіксувати домовленості у формі договорів, грамот і меморандумів. З розвитком засобів зв'язку (телеграф, телефон, інтернет) та транспорту (морський, залізничний, авіаційний) дипломатія набула нового динамізму, а дипломатичні методи почали враховувати фактор часу й необхідність швидкої реакції на міжнародні події. У XXI столітті цифрові технології, зокрема електронна дипломатія (e-diplomacy) і соціальні мережі, трансформували класичні підходи, поєднуючи публічний та конфіденційний формати взаємодії [Мостова, С. 20-23].

Отже, формування дипломатичних методів було зумовлене складною взаємодією історичних, політичних, культурних, правових, економічних та технологічних факторів. Їхній розвиток відповідав еволюції людських суспільств та міжнародної системи в цілому. Від первинних форм символічної взаємодії до складної архітектури сучасної дипломатії, цей процес свідчить про прагнення людства розв'язувати конфлікти й розбудовувати співпрацю шляхом діалогу, а не війни. Саме дипломатичні методи стали тим універсальним інструментом, який дозволяє зберігати

баланс інтересів у багатополлярному світі, уникаючи руйнівної логіки протистояння.

Висновки до 1 розділу

В цьому розділі було визначено поняття «дипломатичні методи», досліджено історію розвитку дипломатичних методів та передумови формування дипломатичних методів і прийомів.

Дипломатичні методи є фундаментальним інструментом реалізації зовнішньої політики держав і відіграють ключову роль у забезпеченні стабільності міжнародної системи, врегулюванні конфліктів та досягненні стратегічних цілей у глобальному середовищі. Вони охоплюють різноманітні форми взаємодії між державами, міжнародними організаціями та іншими суб'єктами міжнародних відносин і поділяються на традиційні та інноваційні, офіційні й неофіційні, публічні та конфіденційні.

Історичний досвід чітко засвідчує критичну роль дипломатії у житті кожної нації. Наприклад, Англія протягом тривалого періоду забезпечувала свою велич завдяки рішучому розгрому іспанського флоту, що згодом сприяло постійній консолідації її сили та впливу, тоді як Іспанія, колись могутня держава, поступово втрачала свої позиції.

У вісімнадцятому столітті почали формуватися норми дипломатичного права, які насамперед стосувалися привілеїв та імунітетів. Ці принципи обмежували застосування кримінальної, цивільної та адміністративної юрисдикції держави перебування до дипломатичних представників іноземних держав. Широке застосування отримав принцип «екстериторіальності» щодо резиденцій послів, що водночас забезпечувало право на дипломатичний притулок. Поряд із цим відбувалося розвиток та вдосконалення дипломатичної служби.

Формування дипломатичних методів є результатом складного історико-політичного процесу, який охоплює розвиток людських суспільств, становлення державності, еволюцію міжнародних відносин та зростання усвідомлення необхідності врегулювання міждержавних конфліктів ненасильницькими засобами.

РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ КЛАСИЧНИХ ДИПЛОМАТИЧНИХ МЕТОДІВ

2.1 Значення представницької дипломатії

Значну роль у традиційних методах дипломатії відіграє створення представництв – постійних органів зовнішніх відносин держави, таких як посольства чи місії, розташованих на території інших країн. Цю практику започаткували в XV столітті, коли сильні об'єднані держави замінили дрібні феодальні утворення. Різновидом представницької дипломатії варто вважати торговельну дипломатію, оскільки перші постійні посольства виникали саме між країнами з міцними економічними зв'язками.

Дипломатичне представництво – це орган зовнішніх відносин, що знаходиться за межами своєї країни на території іншої держави, з метою забезпечення дипломатичних відносин. Основною функцією для кожного посольства чи місії є представницька діяльність, оскільки вона охоплює все те, заради чого вони створюються за кордоном. Посольства та місії виконують свої обов'язки від імені своєї держави стосовно офіційних відносин з країною перебування [Ціватий, С. 66-67].

Водночас функція «представництва» може мати й вужче значення, особливо щодо протокольних та церемоніальних питань. У таких випадках посольствам не доручається ведення переговорів, збирання інформації про країну перебування, захист прав та інтересів держави й її громадян та юридичних осіб, або здійснення інших практичних заходів. Тут посольство представляє державу на різних офіційних заходах, урочистих церемоніях, присвячених національним святкам, визначним ювілейним датам чи важливим державним подіям. Офіційні заходи можуть бути організовані як країною перебування, – тоді посол бере участь у них як представник своєї держави, або акредитуючою державою, коли він проводить прийоми та організовує інші офіційні заходи. На таких подіях присутні офіційні особи країни перебування та представники інших держав, з якими акредитуюча держава має нормальні дипломатичні стосунки [Ціватий, С. 67].

На відміну від інших функцій, представництво в його вузькому значенні зазвичай здійснюється головою дипломатичного представництва, а не всіма співробітниками. Посол, хоч і призначається та акредитується на рівні глав держав, у своїй повсякденній роботі насамперед представляє уряд і діє під його керівництвом. Важливо наголосити, що концепція представництва зазнала значних змін з часу свого виникнення в період абсолютних монархій. Сучасна дипломатія твердо стоїть на тому, що посол чи будь-який дипломатичний агент представляє державу, яка їх направила, а не конкретну особу в цій державі, незалежно від високої посади цієї особи.

У сучасній дипломатії все ще використовується інститут особистих представників глав держав та урядів. Наприклад, на траурній церемонії після смерті президента Франції Жоржа Помпіду в квітні 1974 року британський прем'єр-міністр Гарольд Вільсон представляв свій уряд, а англійську королеву Єлизавету II – її чоловік, принц Філіпп. Раніше міжнародне право, зокрема стаття 2 Віденського регламенту від 19 березня 1815 року, визнавала тільки послів та папських легатів або нунціїв як представників своїх монархів, надаючи їм особливі імунітети та привілеї. У нинішній час функція представництва в ширшому сенсі охоплює весь склад посольства відповідно до його службових обов'язків [Бігняк, С. 13].

За нових умов масштаби дипломатичної діяльності значно розширюються, вона стає більш динамічною і використовується для створення міцнішої опори серед керівництва та правлячої еліти іноземних держав, а також для встановлення контактів з політичними партіями і засобами масової інформації.

За останні десятиліття роль дипломатії значно зросла, оскільки питання зовнішньої політики опинилися в центрі уваги засобів масової інформації і, як результат, під пильним наглядом громадськості. Це визначає ключову рису сучасних методів дипломатії – їхню спрямованість на мирне вирішення конфліктів і проблем, що виникають у процесі глобалізації.

Отже, для сучасної дипломатії характерні такі підходи, як багатостороння дипломатія, превентивна дипломатія та активний діалог на різних рівнях, включно з переговорами вищого і високого рівня, дипломатичними конгресами, самітами, а також дво- та багатосторонніми переговорами. Це зумовлено тим, що глобалізація сучасного світу зачіпає інтереси багатьох учасників одночасно. Взаємозалежність світу підвищує значимість дипломатії, особливо на найвищих рівнях.

Зростає також роль багатосторонньої та публічної дипломатії. Це вимагає від дипломатів не лише володіння навичками виступати перед великою аудиторією, але й вміння вести аргументовані дискусії, переконувати і здобувати підтримку громадської думки інших країн.

Дипломатичні установи та особи, відповідальні за виконання дипломатичних функцій, користуються в країні перебування загальноновизнаними правами та привілеями. До них належать імунітет і недоторканність дипломатичного персоналу та приміщень, право на шифроване листування і закритий зв'язок, право підйому прапора держави, митні привілеї тощо.

Представницька дипломатія посідає важливе місце в системі зовнішньополітичної діяльності держав, виступаючи фундаментальним елементом класичної дипломатичної практики. Її значення полягає не лише у виконанні формальних функцій, пов'язаних із офіційним представленням держави за кордоном, але й у зміцненні міжнародного авторитету, поглибленні політичного діалогу, розвитку двосторонніх і багатосторонніх відносин, а також забезпеченні стабільного та ефективного функціонування дипломатичної служби в цілому. У контексті сучасної багатополлярної міжнародної системи, де взаємозалежність і глобалізаційні процеси дедалі активніше впливають на характер міжнародної взаємодії, роль представницької дипломатії зростає.

У своїй класичній формі представницька дипломатія передбачає постійну або тимчасову присутність уповноваженого представника держави –

дипломата, акредитованого в приймаючій країні чи міжнародній організації. Такий дипломат виконує низку функцій, передбачених міжнародним правом, зокрема Віденською конвенцією про дипломатичні відносини 1961 року. До основних функцій представницької дипломатії належать: представлення держави та її політичного керівництва, захист інтересів держави та її громадян за кордоном, ведення переговорів, інформування про внутрішньополітичну та зовнішню ситуацію в приймаючій державі, а також сприяння розвитку двосторонніх зв'язків у політичній, економічній, культурній та інших сферах.

Значущість представницької дипломатії особливо виявляється у процесі побудови довіри між державами. Фізична присутність дипломатичних представництв та особистий контакт між дипломатами створює основу для стабільного та передбачуваного діалогу, сприяє оперативному реагуванню на політичні події та запобіганню непорозумінням. У цьому контексті надзвичайно важливим є дотримання дипломатичного протоколу, який регламентує порядок офіційного спілкування, організації візитів, вручення вірчих грамот та інші церемоніальні аспекти міждержавного спілкування. Попри те, що ці елементи мають формальний характер, вони є символами взаємної поваги та політичного визнання, що має глибоке політичне значення [Ціватий, С. 68].

Окрім формальних функцій, представницька дипломатія виконує роль каналу політичної комунікації між державами. У кризових ситуаціях саме представники дипломатичних місій часто виступають першими посередниками у встановленні контакту між сторонами, які перебувають у стані політичного протистояння або навіть збройного конфлікту. Таким чином, дипломатичні установи мають важливе значення для стабілізації міжнародної обстановки, зниження напруги та пошуку шляхів мирного врегулювання.

Не менш важливою є економічна функція представницької дипломатії. Сучасні посольства та консульства дедалі частіше виконують завдання

сприяння зовнішньоекономічній діяльності, підтримки експортерів, залучення іноземних інвестицій, участі у виставках і бізнес-форумах. Цей аспект діяльності особливо важливий для держав, орієнтованих на експортну модель розвитку, або тих, що прагнуть активніше інтегруватися у світову економіку.

Культурно-гуманітарний вимір також є невід'ємною складовою представницької дипломатії. Посольства та інші дипломатичні установи реалізують програми культурного обміну, організовують мистецькі події, підтримують діяльність національних культурних інститутів за кордоном. Усе це сприяє формуванню позитивного іміджу держави на міжнародній арені, що, у свою чергу, посилює її м'яку силу – здатність впливати на інші країни не силовими, а культурними, ціннісними та інтелектуальними засобами.

У ХХІ столітті представницька дипломатія також змінюється під впливом цифровізації та новітніх комунікаційних технологій. Хоча віртуальні комунікації дедалі частіше використовуються у дипломатичній практиці, повністю замінити фізичну присутність дипломатів вони не здатні. Особисті контакти, конфіденційні бесіди, неформальна дипломатія – усе це й надалі залишається незамінним інструментом ведення зовнішньої політики [Ціватий, С. 69].

Таким чином, представницька дипломатія є не просто рутинною частиною зовнішньополітичного апарату, а складним і багатофункціональним механізмом, який поєднує політичні, правові, економічні та культурні аспекти міжнародної взаємодії. Її значення полягає у створенні умов для безперервного діалогу, забезпеченні присутності держави на міжнародній арені, а також у формуванні довіри та взаєморозуміння між народами. У світі, де глобальні виклики вимагають координації зусиль та гнучкого реагування, представницька дипломатія залишається незамінним елементом ефективної зовнішньої політики.

Виходячи із вищенаведеного можна визначити, що представницька дипломатія відіграє важливу роль у системі зовнішньополітичної діяльності

держави, оскільки саме через неї забезпечується безперервний офіційний діалог між країнами. Вона не лише виконує формальну функцію репрезентації, а й сприяє поглибленню взаєморозуміння, зміцненню міжнародної довіри та розвитку двосторонніх і багатосторонніх відносин.

Постійна присутність дипломатичних представників у приймаючій країні дозволяє оперативно реагувати на зміни політичної ситуації, своєчасно передавати сигнали та позиції, а також уникати непорозумінь, які можуть виникати через відсутність прямого контакту. На нашу думку, в умовах зростаючої глобальної взаємозалежності така функція є особливо актуальною.

Отже, представницька дипломатія не обмежується лише церемоніями або протокольними діями – вона є невід’ємною складовою функціонування всієї дипломатичної системи. Її значення полягає у забезпеченні стабільної основи для зовнішньополітичної комунікації, захисту національних інтересів та формуванні позитивного міжнародного іміджу держави.

2.2 Характеристика переговорів, як провідного дипломатичного методу

Дипломатія є одночасно наукою і мистецтвом. Західні дипломати часто вважають дипломатію більше мистецтвом, ніж наукою, надаючи перевагу особистим якостям дипломатів як учасників переговорів. Вони підкреслюють, що дипломати – це висококваліфіковані виконавці ухвалених рішень і розумні «збирачі інформації», завдяки своїм зв'язкам з особами, які володіють такою інформацією.

Дипломатія асоціюється з мистецтвом ведення переговорів для запобігання або вирішення конфліктів, пошуку компромісів та взаємоприйнятних рішень, а також розширення і зміцнення міжнародного співробітництва. Сучасна дипломатія являє собою засіб реалізації зовнішньої політики держави, що включає ряд невоєнних практичних заходів, прийомів і методів, застосовуваних з урахуванням конкретних умов і характеру завдань.

Це офіційна діяльність глав держав та урядів, міністрів закордонних справ, відомств зовнішніх справ, дипломатичних представництв за кордоном і делегацій на міжнародних конференціях. Також вона спрямована на реалізацію цілей зовнішньої політики держави, захист прав та інтересів держави, її установ та громадян за кордоном.

Методи дипломатії змінювалися в процесі розвитку суспільства й визначалися завданнями тієї зовнішньої політики, яку держава здійснювала, й цілями, що поставали перед дипломатією. Характер методів і самої дипломатичної діяльності залежить від політичного режиму та соціальної природи держави. Переговори протягом сторіч залишалися найважливішим інструментом дипломатії та розвивалися одночасно з виникненням міжнародних відносин. Вони представляють собою процес досягнення угоди на взаємно прийнятній основі, що є загальноприйнятим у дипломатичній практиці. Мета дипломатичних переговорів – досягнення згоди щодо питань, які виникають у міжнародних відносинах [6]. Результати переговорів матеріалізуються в різних формах офіційних актів, які різняться статусом і обов'язковістю, але їх сутність незмінна – угода сторін. Відповідаючи сучасним реаліям, переговори, а також дипломатія в цілому, набувають нових аспектів.

Дипломатичні переговори є ключовим способом вирішення суперечок та конфліктів, що виникають між державами, і виступають одним із найпоширеніших методів міжнародного права для розвитку і поглиблення міждержавних відносин. Цей формат офіційного спілкування між лідерами держав, урядів, міністрами закордонних справ, уповноваженими представниками, дипломатами та воєначальниками відомий з давніх часів. Згадки про переговори зустрічаються в багатьох історичних документах, і саме слово «переговори» ймовірно виникло разом із зародженням дипломатії в часи розвитку перших державних утворень. Тоді основною темою переговорів зазвичай ставали питання війни і миру, створення військових союзів, обмін полоненими (особливо знаттю) тощо.

З історії Київської Русі відомі переговори Великої княгині Ольги з імператором Константином Багрянородним у 957 році. Делегація київської княгині налічувала понад сто осіб і була ретельно підготовлена. Іноді переговори відбувалися під час військових дій, наприклад, перемовини князя Святослава з візантійським імператором Іоаном I Цимісхієм на човні на Дунаї в 971 році. Деякі руські делегації очолювалися князями-васалами, боярами, купцями [6].

Дипломатична правова думка Київської Русі, як видно з договорів з Константинополем (907–911, 944 роки), ґрунтувалася на юридичних нормах руського та візантійського права, які фактично ставали нормами міжнародного права. Переважно це були договори про мир, дружбу та торгівлю. Вони передбачали як гарантії особистої недоторканності та безпеки майна руських послів і купців, так і взаємне повернення полонених за викуп та видачу злочинців. Протокольні правила поступово вдосконалювалися, набуваючи форм, що частково дійшли до наших часів, як-от вручення грамот або підписання договорів з клятвою.

Київські князі активно підтримували дипломатичні зв'язки зі своїми західними сусідами, зокрема з Польщею, Угорщиною, Чехією та скандинавськими країнами. Династичні шлюби були поширеним способом зміцнення міжнародних зв'язків.

З часом методи і форми ведення переговорів зазнали змін і вдосконалення. Вони почали використовуватися не лише для врегулювання збройних конфліктів, як рекомендувала Гаазька конвенція 1907 року, але й для вирішення широкого спектра міжнародних питань.

Сучасне юридичне оформлення переговорів знайшли в Статуті ООН. Стаття 33 підкреслює: сторони в будь-якому спорі, що може загрожувати міжнародному миру та безпеці, повинні намагатися вирішити його шляхом переговорів, розслідування, посередництва, арбітражу, судового розгляду, звернення до регіональних органів або іншими мирними засобами [19].

Рада Безпеки, за потреби, може вимагати від сторін використання таких методів для врегулювання спорів.

Однак сьогодні переговори – це не лише інструмент вирішення конфліктів. Дипломатія все частіше залучає переговори для розробки та координації загальних політичних, економічних чи гуманітарних ініціатив міжнародного або регіонального рівня. Вони служать для узгодження зовнішньополітичних та іноді внутрішньополітичних кроків, створення спільної стратегії у вирішенні складних науково-технічних проблем, які стосуються багатьох країн, наприклад, питань, пов'язаних з Чорнобильською катастрофою.

Сьогодні об'єктами переговорів стають питання боротьби з тероризмом, поширенням зброї і наркотиків, екологічного захисту, освоєння космосу і океану та боротьби проти небезпечних захворювань, таких як наркоманія та СНІД. Це яскраво відображається у діяльності нових європейських об'єднань, таких як Рада Європи, Центральноевропейська ініціатива, ОБСЄ, ПАРЄ та інші.

У сучасній дипломатичній практиці широко застосовуються різноманітні форми міжнародних переговорів, з яких найбільш поширені є дипломатичні або політичні переговори. Однак активність проявляють й економічні, військові, торгові та переговори з питань культурно-гуманітарного та науково-технічного співробітництва. Існують також спеціалізовані переговори, зокрема галузеві. Зокрема, будь-які питання, що стосуються інтересів різних держав, можуть бути предметом обговорення на таких зустрічах. У міжнародному праві немає конкретних рекомендацій щодо ведення переговорів, проте дипломатична практика виробила загальноприйняті норми [6].

В першу чергу, усі учасники офіційних переговорів мають володіти офіційними повноваженнями, наданими їх урядами або відповідними керівними органами. Лише три офіційні особи держави не потребують спеціальних повноважень: глава держави, глава уряду та міністри

закордонних справ. У практиці окремих держав таке право, згідно з конституційними положеннями, може бути поширене на деяких інших міністрів, таких як міністри оборони, торгівлі або культури. Часто послы ведуть переговори від імені своєї держави і в цьому випадку вони не потребують спеціальних повноважень, оскільки це є прямою функцією дипломатичного представника відповідно до статті 3 Віденської конвенції про дипломатичні відносини.

Однак в разі підписання договорів або угод посол зобов'язаний пред'явити повноваження свого уряду [20].

Крім того, результати міжнародних переговорів зазвичай фіксуються у документах, що мають визнання у міжнародній практиці: договорах, угодах, протоколах, деклараціях і заявах. З метою інформування громадськості після завершення переговорів публікується комюніке або повідомлення для засобів масової інформації.

Відповідно до статті 102 Статуту ООН, учасники переговорів зобов'язані подати підписані в результаті переговорів міжнародні договори і угоди для реєстрації та публікації до секретаріату ООН. У випадку невиконання цієї процедури сторони не матимуть можливості посилатися на них в органах ООН, і документи не отримають міжнародного визнання.

Також, серед загальноприйнятих норм є дотримання протоколу та порядку проведення переговорів у рівноправному форматі. Всі делегації повинні мати належним чином оформлені повноваження. У рамках переговорів домовляються про мову спілкування; зазвичай це мова країни проведення зустрічей з відповідним перекладом або одна з офіційних мов ООН: англійська, французька, іспанська, китайська, арабська і т.д. Визначаються також регламент зустрічей, форма заключного документа та порядок головування.

Наостанок загальноприйнятою практикою є те, що голови делегацій обговорюють найзначущі питання, тоді як інша велика і складна робота виконується експертами та радниками. Саме вони займаються підготовкою

проектів заключних документів для остаточного узгодження головами делегацій та розробкою комюніке і повідомлень для ЗМІ [20].

У дипломатичній практиці існують окремі види переговорів, які мають особливий характер, наприклад, у випадках, що стосуються капітуляції у війні. Такі переговори регулюються специфічними процедурами і нормами їх проведення та завершення.

На сьогодні дипломатичні переговори поділяються на двосторонні та багатосторонні.

Двосторонні переговори, як правило, проводяться між двома сторонами у форматі віч-на-віч. Вони найчастіше відбуваються в рамках офіційних візитів чи міжнародних форумів. Практично жодна офіційна зустріч такого рівня не обходиться без проведення двосторонніх переговорів.

Особливу популярність у сучасній дипломатії здобули політичні консультації, що є ефективною формою двосторонніх відносин. Вони дозволяють детально обговорювати актуальні питання як двосторонньої співпраці, так і міжнародної політики загалом. Консультації проводяться або заздалегідь узгодженим графіком, або у разі виникнення нагальної потреби. Зазвичай їх організують на рівні робочих делегацій чи спеціальних комісій, однак частіше – за участю офіційних представників держав, таких як директори департаментів закордонних справ чи їх заступники.

Переговори можуть проводитись як у форматі безпосередніх розмов на зустрічах, робочих засіданнях чи міжнародних форумах, так і в письмовій формі шляхом обміну дипломатичними документами (нотами, меморандумами, пам'ятними записками тощо) [19].

Сучасні умови сприяли появі нетрадиційних форматів двосторонніх переговорів на регулярній основі. Наприклад, у співпраці з Польщею добре зарекомендував себе Консультативний Комітет Президентів України та Польщі. Цей орган очолюють відповідно Секретар Ради національної безпеки і оборони України та Секретар Ради національної безпеки Польщі. Засідання Комітету проводяться два-три рази на рік і присвячуються як обговоренню

політичних та економічних питань двосторонніх відносин, так і вирішенню ключових проблем міжнародного порядку денного.

Багатосторонні міжнародні переговори, у яких зазвичай беруть участь від трьох до кількох десятків представників, присвячені, як правило, дискусії глобальних питань міжнародних відносин або врегулюванню певних суперечок чи конфліктів. Чисельність учасників таких переговорів не обов'язково корелює з кількістю конфлікуючих сторін. Серед прикладів багатосторонніх переговорів можна виділити Женевську конференцію 1954 року щодо проблем Індокитаю з участю 9 держав, міжнародну конференцію з вирішення лаоського питання у 1961–1962 роках у Женеві, де було залучено 14 держав, а також Загальну Європейську нараду 1973–1975 років з питань безпеки і співробітництва за участю 35 держав.

Переважаючі багатосторонні переговори відбуваються в рамках значних міжнародних контактів, як продемонстровано наведеними прикладами. Ініціативою щодо організації таких переговорів можуть виступати як окремі держави, так і групи держав чи міжнародні організації.

Двосторонні переговори проводяться тоді, коли вони стосуються відносин між лише двома країнами. Проте, в історії дипломатії існують рідкісні випадки, коли на двосторонніх переговорах обговорювалися багатосторонні міжнародні питання, а на багатосторонніх – питання, що були актуальні лише для двох, або навіть однієї окремої країни.

Переговори є одним із найдавніших і водночас найбільш універсальних методів дипломатії, який використовується державами та іншими суб'єктами міжнародних відносин для досягнення згоди з питань спільного інтересу, врегулювання конфліктів, укладення угод та координації дій у міжнародному середовищі. Саме переговорний процес, заснований на принципах діалогу, взаємної поваги та врахування інтересів усіх сторін, упродовж століть довів свою ефективність як головний інструмент забезпечення мирного співіснування та співпраці між політичними акторами [19].

Переговори в дипломатичному контексті – це цілеспрямований процес міжсуб'єктної взаємодії, у межах якого сторони шляхом обміну позиціями, аргументами й пропозиціями прагнуть досягти взаємоприйняттого рішення. Залежно від кількості учасників переговори можуть бути двосторонніми (білатеральними) або багатосторонніми (мультилатеральними) [19]. Перші характеризуються меншою складністю координації, водночас як другі часто вимагають особливої майстерності у балансуванні різних, іноді протилежних, інтересів. У сучасному міжнародному середовищі все частіше застосовуються саме багатосторонні переговори, зокрема в рамках міжнародних організацій, таких як ООН, СОТ, ОБСЄ тощо.

Змістовно переговори охоплюють декілька ключових етапів: підготовка, безпосередній діалог, досягнення угоди та реалізація домовленостей. На підготовчому етапі сторони формулюють власні цілі, вивчають позиції опонентів, розробляють стратегію та оцінюють потенційні компроміси. На етапі безпосереднього спілкування відбувається обмін аргументами, позиційне маневрування, виявлення спільних інтересів і зон можливого зближення. Завершальним моментом є досягнення угоди, яка може бути формалізована у вигляді договору, меморандуму або декларації. Ефективність переговорів значною мірою залежить від здатності сторін не лише артикулювати власні інтереси, а й виявляти гнучкість, конструктивність та відкритість до компромісу [18].

Особливе значення має переговорний стиль, який може бути жорстким (позиційним), м'яким (орієнтованим на збереження відносин) або принципово орієнтованим (інтегративним), що прагне до виграшу для обох сторін. У дипломатичній практиці дедалі частіше застосовується саме принципово-орієнтований підхід, зокрема у випадках, коли сторони мають тривалі взаємозалежні відносини або спільні довгострокові цілі. Водночас жорсткі переговори залишаються актуальними у кризових ситуаціях, де ставки є високими, а компроміс – обмеженим.

Формат переговорів також варіюється залежно від контексту: офіційні переговори з дотриманням протоколу можуть проводитися на вищому або технічному рівні, тоді як неофіційні консультації чи таємні перемовини часто застосовуються у випадках, де публічність може зашкодити процесу. У таких ситуаціях можливим є залучення третіх сторін – посередників або фасилітаторів, які допомагають сторонам організувати ефективну комунікацію, забезпечити нейтралітет і просунути до зближення позицій.

Однією з ключових функцій переговорів є врегулювання конфліктів. У цьому контексті переговори часто виступають єдиною альтернативою збройному протистоянню, дозволяючи державам уникнути ескалації та зберегти мир. Переговорний процес може мати як деескалаційний, так і превентивний характер. Наприклад, в умовах загострення міжнародної напруженості, вчасно розпочатий діалог може відіграти роль «запобіжника» для стримування конфлікту.

Сучасна дипломатія все більше інтегрує елементи публічної дипломатії та м'якої сили в переговорний процес. Залучення громадськості, експертного середовища, ЗМІ та неурядових організацій впливає на легітимність та ефективність досягнутих домовленостей. У багатьох випадках переговори вже не є виключно закритим процесом між елітами, а частково перетворюються на інструмент формування міжнародної громадської думки.

Попри цифровізацію й нові технології комунікації, які дозволяють проводити переговори дистанційно, особистий контакт між переговорниками залишається ключовим фактором успіху. Неформальні бесіди, невербальна комунікація, атмосфера довіри – все це часто визначає тон і результат перемовин не менше, ніж формальні документи. Саме тому переговори, як метод дипломатії, зберігають свою центральну роль навіть у постмодерному, віртуалізованому світі [18].

Отже, переговори є провідним дипломатичним методом завдяки своїй гнучкості, здатності враховувати інтереси різних сторін, мирному характеру врегулювання суперечностей та потенціалу для довгострокового партнерства.

Їх універсальність, адаптивність до різних політичних контекстів і незамінність у вирішенні міжнародних проблем підтверджують, що переговори залишаються основним інструментом зовнішньої політики у глобальній системі, що динамічно змінюється.

Висновки до 2 розділу

В цьому розділі досліджувалося значення представницької дипломатії та було надано характеристику переговорів, як провідного дипломатичного методу.

Представницька дипломатія є не просто рутинною частиною зовнішньополітичного апарату, а складним і багатофункціональним механізмом, який поєднує політичні, правові, економічні та культурні аспекти міжнародної взаємодії. Її значення полягає у створенні умов для безперервного діалогу, забезпеченні присутності держави на міжнародній арені, а також у формуванні довіри та взаєморозуміння між народами. У світі, де глобальні виклики вимагають координації зусиль та гнучкого реагування, представницька дипломатія залишається незамінним елементом ефективної зовнішньої політики.

Переговори є одним із найдавніших і водночас найбільш універсальних методів дипломатії, який використовується державами та іншими суб'єктами міжнародних відносин для досягнення згоди з питань спільного інтересу, врегулювання конфліктів, укладення угод та координації дій у міжнародному середовищі. Саме переговорний процес, заснований на принципах діалогу, взаємної поваги та врахування інтересів усіх сторін, упродовж століть довів свою ефективність як головний інструмент забезпечення мирного співіснування та співпраці між політичними акторами.

РОЗДІЛ 3. РОЗВИТОК СУЧАСНИХ ДИПЛОМАТИЧНИХ МЕТОДІВ

3.1 Еволюція сучасних дипломатичних методів

У сучасному світі, що характеризується високим рівнем глобалізації, цифровізації та політичної поляризації, дипломатія залишається фундаментальним інструментом забезпечення міжнародного діалогу, стабільності та співробітництва. В умовах трансформації міжнародної системи дипломатичні методи також зазнають значних змін. Вони еволюціонують у напрямку поєднання традиційних інструментів із новітніми технологіями та підходами, що дозволяє більш ефективно реагувати на динамічні виклики світового порядку.

Традиційні методи дипломатії, як-от переговори, посередництво та консультації, зберігають своє значення і в XXI столітті. Переговори залишаються центральним засобом мирного врегулювання конфліктів, укладання міжнародних договорів і досягнення компромісів. Вони можуть бути як двосторонніми, так і багатосторонніми, а також здійснюватися як на офіційному, так і на неформальному рівнях. В умовах зростання кількості міжнародних дійових осіб, таких як міжнародні організації, транснаціональні корпорації, неурядові організації та окремі впливові особи, переговорний процес часто ускладнюється, проте водночас збагачується новими формами участі та комунікації [Бігняк, С. 15-16].

Посередництво, або медіація, у сучасній дипломатії є важливим інструментом запобігання ескалації конфліктів і досягнення домовленостей між сторонами, що не можуть самотійно знайти спільне рішення. Посередниками можуть виступати як держави, так і міжнародні організації або окремі діячі, що користуються довірою обох сторін. Успішні приклади сучасного посередництва включають зусилля скандинавських країн у мирному врегулюванні конфліктів у Східній Африці, а також участь Ватикану в налагодженні дипломатичних зв'язків між Кубою та США.

Консультації є ще одним важливим елементом сучасної дипломатії, оскільки дозволяють здійснювати обмін позиціями на попередньому етапі

перед прийняттям політичних рішень або підписанням договорів. Завдяки розвитку цифрових технологій, консультації стали більш оперативними: вони часто відбуваються у форматі відеоконференцій або телефонних розмов, що значно пришвидшує дипломатичну взаємодію, особливо у кризових ситуаціях.

Разом із традиційними формами дедалі більшої ваги набувають нові методи дипломатії. Зокрема, публічна дипломатія передбачає налагодження комунікації з іноземною громадськістю, а не лише з урядами. Цей підхід спрямований на формування позитивного іміджу держави, вплив на громадську думку за кордоном та зміцнення м'якої сили. Через культурні програми, академічні обміни, участь у міжнародних виставках та інформаційній кампанії держава досягає стратегічних цілей не за допомогою сили, а через привабливість власної культури, політичної моделі та цінностей [20].

Особливого значення в наш час набуває цифрова дипломатія, що стала невід'ємною частиною зовнішньої політики багатьох країн. Вона охоплює використання соціальних мереж, онлайн-платформ, цифрових аналітичних інструментів для моніторингу інформаційного середовища та формування наративів у міжнародному просторі. Цифрова дипломатія дозволяє не лише поширювати офіційну інформацію, а й оперативно реагувати на кризи, залучати молодь до обговорення глобальних питань та протистояти дезінформації. Багато міністерств закордонних справ створюють спеціальні відділи цифрової дипломатії або залучають експертів із комунікацій та IT-сфери.

Важливою тенденцією останніх десятиліть є розвиток так званої трекової дипломатії. У цьому контексті «Трек 1» охоплює офіційну міждержавну дипломатію, тоді як «Трек 2» і «Трек 3» стосуються неофіційних переговорів за участі незалежних експертів, науковців, представників громадянського суспільства. Такий підхід дозволяє уникнути жорстких рамок формального протоколу та створює простір для більш

відкритого обміну думками, що іноді веде до проривів у врегулюванні конфліктів. Особливо ефективною є комбінація різних треків у рамках загальної дипломатичної стратегії.

Міжнародні організації, зокрема Організація Об'єднаних Націй, Європейський Союз, ОБСЄ, НАТО, залишаються ключовими платформами для дипломатичної діяльності. Вони надають майданчик для постійного діалогу, координації політики, вирішення спорів та реалізації спільних ініціатив. Засідання Генеральної Асамблеї ООН, переговори у Брюсселі або Віденські форуми з питань безпеки – це приклади інституціоналізованої дипломатії, що функціонує на регулярній основі та забезпечує сталість міжнародних контактів.

У кризових ситуаціях особливого значення набувають методи так званої кризової дипломатії. До них належать шатл-дипломатія – інтенсивні перемовини за посередництва третьої сторони, яка постійно пересувається між сторонами конфлікту, та телефонна дипломатія – оперативні телефонні консультації лідерів держав або дипломатичних представників. Обидва методи дозволяють швидко реагувати на загострення ситуації, уникати ескалації та шукати компроміси в умовах обмеженого часу [Сардачук, С. 12].

Окрему роль у сучасному дипломатичному просторі відіграє економічна дипломатія, яка зосереджується на просуванні національних економічних інтересів за кордоном. Це включає залучення іноземних інвестицій, просування експорту, участь у багатосторонніх економічних форумах та переговори щодо вільної торгівлі. Економічна дипломатія стає дедалі важливішою, оскільки економічна взаємозалежність держав зростає, а конкуренція за ресурси, ринки та інвестиції посилюється.

Також не можна не згадати про нові теми дипломатичної взаємодії, зокрема екологічну та кліматичну дипломатію. У світлі глобальних викликів, пов'язаних зі зміною клімату, дедалі більше країн беруть участь у кліматичних самітах, підписують міжнародні угоди, створюють екологічні

альянси. Таким чином, дипломатія відіграє ключову роль у формуванні глобальної екологічної політики та сприяє сталому розвитку.

Ще одним важливим напрямом розвитку сучасної дипломатії є гендерна дипломатія. Поняття «феміністичної зовнішньої політики», яке впровадили деякі країни (зокрема Швеція, Канада, Мексика), передбачає інтеграцію принципів гендерної рівності у всі аспекти дипломатичної діяльності. Окрім цього, зростає кількість жінок на високих дипломатичних посадах, що сприяє більш інклюзивному та репрезентативному процесу прийняття рішень на міжнародному рівні.

Сучасна дипломатія, разом із тим, зіштовхується з низкою серйозних викликів. Серед них – гібридні загрози, кібератаки, поширення дезінформації, ослаблення ролі міжнародного права, зростання авторитаризму та популізму.

Еволюція сучасних дипломатичних методів відображає не лише зміну технологічного контексту, але й глибокі трансформації в самій природі міжнародних відносин. Починаючи з другої половини ХХ століття, після завершення Другої світової війни, дипломатія зазнала суттєвої інституціоналізації, що було зумовлено потребою в стабільному механізмі врегулювання конфліктів та координації глобальних дій. Заснування Організації Об'єднаних Націй стало точкою відліку нового етапу в розвитку багатосторонньої дипломатії, де методи спілкування між державами були доповнені широким спектром форм участі: через постійні місії, багатосторонні форуми, спеціалізовані агенції [Сардачук, С. 12-13].

У період холодної війни дипломатичні методи пристосовувалися до біполярної структури світу. Важливою особливістю того часу було використання дипломатії як інструменту стримування та балансування. Переговори, наприклад, використовувалися не лише для досягнення компромісів, а й як платформи для демонстрації політичних позицій та сигналів. Крім того, розвинулися такі форми, як закриті перемовини, таємна дипломатія, і розширилася роль спецпредставників. Широко практикувалася

саме «кулуарна» дипломатія, з обмеженим доступом публіки до процесу формування рішень.

Завершення холодної війни сприяло новому етапу еволюції дипломатичних методів. Відбувся зсув у бік більшої прозорості, відкритості та участі різних сторін, не обмежених лише державами. Поширення ідеї демократизації зовнішньої політики стало передумовою для розвитку публічної дипломатії, а також трекової дипломатії. Неофіційні форми перемовин, за участі аналітичних центрів, науковців, лідерів громадської думки, стали не менш значущими, ніж класичні міждержавні переговори. Цей етап також ознаменувався підвищеною увагою до культурної дипломатії, міжцивілізаційного діалогу та просування цінностей у міжнародному середовищі [17].

Поява Інтернету та цифрових комунікаційних технологій наприкінці ХХ століття заклала основу для подальших змін у дипломатичному інструментарії. Початок ХХІ століття став епохою так званої цифрової дипломатії. Держави почали активно використовувати соціальні мережі як канал комунікації з іноземною аудиторією. Дипломати отримали змогу оперативно реагувати на інформаційні виклики, доносити позицію уряду до глобальної спільноти та брати участь у формуванні міжнародних дискурсів у режимі реального часу. Така еволюція вимагала нових навичок, серед яких – цифрова грамотність, стратегічна комунікація, кризовий медіаменеджмент [Сардачук, С. 13].

Окремо варто зазначити, що сучасні методи дипломатії стали багатовекторними та багаторівневими. З одного боку, зберігається офіційна (формальна) міждержавна дипломатія, яка здійснюється через посольства, консульства, постійні представництва. З іншого – дедалі більшого значення набуває паралельна неформальна дипломатія, включаючи діяльність міжнародних неурядових організацій, міжрелігійних ініціатив, глобальних освітніх мереж. Еволюція проявляється не лише в технічних засобах взаємодії, але й у змісті дипломатичних процесів, які охоплюють дедалі

ширший спектр питань: кліматичні зміни, гендерна рівність, кібербезпека, енергетична безпека тощо.

Крім того, сучасна дипломатія стала значно більш реактивною і водночас превентивною. У відповідь на постійні глобальні кризи – фінансові, гуманітарні, військові, екологічні – дипломатичні методи набули характеру швидкого реагування. Водночас активно розвиваються механізми запобігання конфліктам: раннє попередження, превентивна дипломатія, санкційна політика, посередництво третьої сторони. Зростає значення кризової дипломатії, яка потребує високого рівня оперативності, гнучкості та антикризових навичок [Бігняк, С. 32].

Еволюція дипломатичних методів також відображає тенденцію до «мережевої дипломатії», де ключовими принципами є багаторівнева участь, горизонтальні зв'язки, гнучкість структури та координація між різними суб'єктами. У цьому контексті міжнародна дипломатія перетворюється на мережу зв'язків, в якій держави виступають лише однією з багатьох ланок. Це суттєво змінює баланс впливу на глобальні процеси та змушує класичних дипломатів адаптуватися до нових форм комунікації, в тому числі інтерактивних і гібридних [17].

Таким чином, еволюція сучасних дипломатичних методів – це багатовимірний процес, у якому поєднуються інституційні зміни, технічний прогрес і розширення кола учасників. Від закритих перемовин у закритих кабінетах до відкритих трансляцій виступів на міжнародних форумах, від паперових нот до твітів міністрів закордонних справ – дипломатія адаптується до нових умов, не втрачаючи своєї основної функції: бути мостом між державами у пошуку миру, співпраці та взаєморозуміння.

3.2 Сучасні дипломатичні засоби і методи

У другій половині ХХ та на початку ХХІ століття зростає вплив громадськості на дипломатичну діяльність. Це явище пояснюється розширенням можливостей засобів масової інформації, необхідністю

ратифікації численних документів, а також зростанням ролі недержавних установ на міжнародній арені, таких як етнічні та релігійні рухи, громадські організації та представники академічної спільноти. Ці суб'єкти дедалі частіше займаються «традиційними дипломатичними проблемами», такими як пошуки консенсусу у конфліктних ситуаціях та надання посередницьких послуг [Баймуратов, С. 64].

Хоча такі явища траплялися і раніше, у другій половині ХХ століття ця діяльність набуває значнішого розмаху. На межі 1970-х і 1980-х років формується новий напрям дипломатичної практики, відомий як неофіційна дипломатія, що протиставляється традиційній офіційній дипломатії. Представниками цього напрямку є переважно дослідники, журналісти та відставні дипломати. Найбільшого розповсюдження ця практика набула у США, хоча в останні роки також привернула увагу багатьох європейських країн, таких як Швеція [5].

У минулому дипломатія здійснювалася переважно на двосторонній основі через обмін місіями між двома державами. Натомість сучасна дипломатія має більш багатосторонній характер, що передбачає залучення до обговорення та вирішення проблем багато різних сторін одночасно. Глобалізація сучасного світу зачіпає інтереси багатьох учасників, що зумовлює зростання багатосторонніх переговорів і різноманітність їхніх форм.

Якщо в історичному контексті багатостороння дипломатія зводилася до проведення конгресів, таких як Вестфальський (1648), Карловицький (1698-1699), Віденський (1914-1915), Паризький (1856), то нині вона реалізується у рамках:

- міжнародних універсальних (ООН) і регіональних організацій (ОАЕ, ОБСЄ тощо);
- конференцій, комісій і таких заходів або структур, що скликаються чи створюються для вирішення певної проблеми (наприклад, Паризька

конференція щодо В'єтнаму; Спільна комісія з урегулювання конфлікту в Південно-Західній Африці);

– багатосторонніх зустрічей на високому рівні («Велика Вісімка» і інші);

– діяльності посольств у багатосторонньому форматі (наприклад, перший заступник державного секретаря США Струоб Телботт зазначив, що американське посольство в Пекіні докладало значних зусиль для підготовки рішень щодо проблем Корейського півострова разом із китайськими та японськими колегами).

Багатостороння дипломатія та переговори породжують як нові можливості, так і певні труднощі в дипломатичній практиці. Збільшення кількості учасників під час обговорення питання ускладнює загальну структуру інтересів, сприяє формуванню коаліцій і появі країн-лідерів на переговорних форумах. Крім того, виникають численні організаційні, процедурні та технічні проблеми, такі як необхідність узгодження порядку денного, вибір місця проведення; вироблення і прийняття рішень; розміщення делегацій тощо. Це все сприяє бюрократизації переговорних процесів [5].

Сучасна дипломатія має й інші особливості, зумовлені глобальними тенденціями політичного розвитку. Глобалізація та взаємозалежність світу збільшили значення дипломатії на високому рівні, оскільки вона дозволяє обговорювати різноманітні питання в загальному контексті. Домовленості, які підтверджуються підписами найвищих посадових осіб країн, забезпечують додаткові гарантії їх виконання. На таких зустрічах глави держав мають можливість швидко отримувати важливу інформацію та обмінюватися думками.

Раніше такі зустрічі були швидше винятком, ніж правилом, зараз вони стали невід'ємною частиною дипломатичного життя. Персональний, прямий і регулярний дипломатичний діалог між керівниками держав здійснюється через візити, участь у багатосторонніх переговорах, обмін листами або

посланнями, телефонні розмови, направлення спеціальних посланців для передачі повідомлень і консультацій. Для таких зустрічей використовують різні приводи, як-от державні похорони видатних діячів, спільні економічні комісії або внутрішньодержавні події, які мають значення для іншої країни. Персональна дипломатія на вищому рівні стала новим важливим методом дипломатичних взаємодій. Вона грає ключову роль у зміцненні союзницьких відносин (наприклад, зустрічі глав країн-учасниць НАТО тощо) і розвитку взаємного співробітництва [5].

Зустрічі лідерів великих держав, які ретельно сплановані та узгоджені, називають самітами. Саміти відіграють важливу роль у демократизації зовнішньої політики та дипломатії, змушуючи державних лідерів розповідати своїм народам і міжнародній спільноті про результати та хід переговорів [Баймуратов, С. 64-67].

Слід відзначити, що в минулому подібні зустрічі були нерегулярними і часто мали особистісний характер. Успіх переговорів був можливим лише завдяки попередній роботі дипломатів та розумінню монархами складних питань, як показує приклад договору в Бйорку.

Сучасні саміти відрізняються тим, що багато питань не можна вирішити без попередньої ретельної роботи експертів з різних сфер, таких як наука, техніка, оборона, культура, а також висококваліфікованих дипломатів, правознавців і економістів. Це означає, що самі переговорники повинні мати широкий загальний кругозір.

Саміти показали силу дипломатії та ефективність міжнародного співробітництва. На них обговорюються не лише економічні питання, такі як ціни на продовольство, фінансова стабільність, енергозбереження, експортні кредити і обмін технологіями, а й актуальні політичні проблеми, такі як гонка озброєнь і ситуація в зонах конфлікту.

Саміти стають важливим аспектом дипломатії, адже з 70-х років ХХ століття вони стали регулярними та необхідними в дипломатичних діалогах.

Нині зустрічі лідерів великих держав є практично стандартною практикою, аналогічною до зустрічей міністрів закордонних справ [Гуменюк, С. 101-102].

Ці зустрічі є частиною багатосторонньої дипломатії особливого роду. Іноді вони можуть бути двосторонніми, як це сталося з франко-германськими самітами з 1963 року. У 1985 році був укладений аналогічний договір про зустрічі між президентом Франції і прем'єр-міністром Іспанії. Лідери арабських країн нерідко збираються на саміт під час загострення напруженості на Близькому Сході.

Ефективність самітів, які з кожним роком стають дедалі популярнішими, є безсумнівною. Вони займають вагоме місце в дипломатії. Насамперед, саміти можуть бути єдиним засобом для вирішення складних питань, коли необхідні надзвичайні компроміси й рішення може прийняти лише найвища влада. Крім того, особливо саміти «Захід-Схід» в минулому, дозволяють лідерам демонструвати світу та своїм країнам їхню прихильність до роззброєння, а саміти союзних держав слугують засобом пропаганди їхньої солідарності [4].

Завдяки розвитку авіасполучень, будь-яка країна стала більш доступною, і деякі політики не змогли втриматися від участі в міжнародній дипломатії, оскільки кожний з них вірив, що здатний виконати цю задачу краще за професійних дипломатів і підняти престиж своєї країни та свій власний. Саміти надають керівникам країн можливість отримати інформацію про світові справи безпосередньо і самостійно визначати та корегувати зовнішню політику, якщо виникає потреба, що допоможе їм приймати правильні рішення в умовах кризи. Ці зустрічі доповнюють освіченість президентів у сфері зовнішньої політики та дипломатії. Міністр закордонних справ Ізраїлю Ебан зазначав, що хоча саміти можуть свідчити про «монархізацію» держав, паралельно вони демонструють певну «демократизацію дипломатії». Зустрічі дипломатів або міністрів можна приховати від громадськості, а президентів та прем'єрів – ні. До них прикута увага всіх засобів масової інформації. Лідери змушені спілкуватися з

журналістами, давати інтерв'ю, відповідати на запитання. Саміти великих держав часто стають публічними подіями. На них збирається багато людей. Варто згадати економічний саміт 1989 року в Парижі, який співпав з 200-річчям Французької революції і зібрав тисячі журналістів.

Саміти сприяють зміцненню відносин учасників із країною, на території якої вони відбуваються, підвищують її міжнародний престиж і залучають до глобального діалогу. Однак дипломатія на вищому рівні має свої ризики. Зокрема, масштаб ухвалених рішень покладає значну відповідальність на учасників, підвищуючи вартість можливої помилки, що є гострою проблемою в кризових ситуаціях. Також варто зазначити, що раз досягнуті домовленості на високому рівні будуть вважатися помилковими після підписання, відмова від них ускладнюється через репутаційні втрати провідних політичних осіб [Гуменюк, С. 101-102].

Іншою перепоною є вплив особистих симпатій та антипатій на прийняття зовнішньополітичних рішень. Ефективність дипломатії на такому рівні залежить від ретельної підготовки, інакше учасники самітів можуть під тиском громадських сподівань на швидке вирішення піти на необдумані кроки. Через це Г. Никольсон виступав обережно щодо дипломатії високого рівня, вважаючи, що важливо іноді залучати міністрів закордонних справ або керівників урядів, але не варто заохочувати часті взаємні візити через ризик створення ілюзій і непорозумінь.

В умовах зростаючої взаємозалежності держави змушені вести діалог навіть у разі недружніх відносин. Дж. Берридж досліджує такі форми міждержавної взаємодії без дипломатичних відносин, як створення секцій інтересів у посольствах третіх країн, використання спеціальних посланців або створення спільних комісій для врегулювання конфліктів. Наприклад, британські інтереси в Ірані в 1989 році представляли шведські дипломати, а спільна комісія з урегулювання на Південно-Заході Африки включала представників Анголи, Куби, СРСР, США, і ПАР. Під час її діяльності дипломатичні відносини між основними учасниками були відсутні.

У рамках багатосторонньої дипломатії часто проводяться зустрічі представників різних груп держав, які об'єднані за етнічними, географічними або політико-економічними критеріями, що отримало назву паритетної дипломатії. Зазначене явище дозволяє малим державам з обмеженими дипломатичними ресурсами, перебуваючи під егідою конкретного блоку, вести переговори на рівноправній основі і таким чином зробити свій внесок у формування рішень з глобальних питань. Однак, багатостороння дипломатія стикається з певними складнощами, головним чином через часті розбіжності між представниками того самого блоку держав.

Однією з характеристик сучасної дипломатії є прагнення моделювати та попереджати проблеми через превентивну дипломатію. Сполучені Штати Америки виступили піонером у цій сфері, значною мірою запозичивши методи з американського бізнесу, надаючи підвищену увагу стратегіям запобігання небажаним наслідкам. Превентивна дипломатія визначається як дії, спрямовані на запобігання виникненню суперечок між сторонами, недопущення ескалації існуючих розбіжностей у конфліктах та обмеження масштабів конфліктів після їх постання [Гуменюк, С. 103].

Ефективне застосування засобів дипломатії найбільш бажане, коли спрямоване на зниження напруженості до того, як вона переросте у конфлікт. Якщо ж конфлікт вже розпочато, дипломатія повинна швидко діяти для стримування ситуації та усунення причин його виникнення. Превентивна дипломатія може здійснюватися Генеральним секретарем самостійно або через старших посадових осіб і спеціалізовані установи. Вона також може проводитися Радою Безпеки, Генеральною Асамблеєю або регіональними організаціями у співпраці з ООН. Така дипломатія потребує заходів задля зміцнення довіри, раннього попередження, яке базується на зборі інформації та встановленні фактів неофіційними або офіційними методами. Також вона може включати превентивне розгортання миротворчих сил і створення демілітаризованих зон [4].

Взаємна довіра та добра воля є критично важливими для зменшення ймовірності конфліктів між державами. Уряди мають безліч можливостей для втілення подібних заходів, якщо є політична воля їх застосовувати. До прикладів таких заходів належать систематичний обмін військовими місіями, створення регіональних або субрегіональних центрів для зменшення ризиків, а також організація вільних потоків інформації, включаючи контроль за виконанням регіональних угод щодо озброєнь [Гуменюк, С. 103].

3.3 Методи і форми діяльності дипломатичних представництв

Існують два основні типи дипломатичних представництв: посольства та місії. Хоча між ними нема принципових відмінностей, вважається, що посольства виступають як представництва вищого, першого рівня. Саме тому більшість країн, включаючи Україну, надають перевагу встановленню дипломатичних відносин через посольства. До рівня посольств прирівнюються й представництва Ватикана, відомі як нунціатури. Місії, натомість, класифікуються як представництва другого рівня. Представництва Святого Престолу також представлені інтернунціатурами.

Як вже зазначалося, дипломатичні відносини встановлюються на основі угоди між відповідними державами, в якій визначається рівень їхніх дипломатичних представництв. Зазвичай, цей рівень встановлюється на рівні посольств, оскільки з утвердженням у другій половині ХХ століття принципу суверенної рівності держав, місії стали рідкісним явищем. Держава, що направляє свої представництва до іншої країни, називається державою, що акредитує, тоді як країна, яка приймає ці представництва на своїй території, іменується державою перебування або приймаючою державою.

Главою посольства є посол; у місіях цю роль виконує посланник або повірений у справах, а для Ватикану – інтернунцій. Віденська конвенція 1961 року про дипломатичні відносини, у статті 3, визначила функції дипломатичних представництв згідно з нормами міжнародного права. Ці функції включають [Ціватий, С. 79]:

- представницьку функцію, яка полягає у репрезентації держави, що акредитує, в державі перебування;
- захист інтересів держави, що акредитує, та її громадян у межах, дозволених міжнародним законодавством;
- ведення переговорів з урядом держави перебування;
- інформаційну функцію, що передбачає збір інформації усіма законними методами про умови і події в державі перебування та інформування про них уряду держави, що акредитує;
- функція сприяння розвитку дружніх відносин між державою, що акредитує, і державою перебування та зміцнення взаємодії в галузях економіки, культури та науки.

Представницька функція дипломатичного представництва полягає в тому, що воно представляє державу, яка його акредитує, у повному обсязі в державі перебування. Це означає, що представництво має право представляти політичні, економічні, соціальні, культурні та інші інтереси своєї держави. Ця функція базується на суверенітеті держави як суб'єкта міжнародного права з правом на представництво (правом посольства).

У теоретичному аспекті представницька функція дипломатичного представництва починається з моменту оголошення про його заснування і відкриття, а практично – з моменту вручення главою представництва вірчих грамот [16].

Розширене тлумачення представницької функції дозволяє виділити в ній підфункцію, що за певних умов стає самостійною – це функція дипломатичного захисту. Вона означає, що дипломатичне представництво за кордоном не тільки представляє інтереси держави, яка його акредитує, але й захищає інтереси фізичних і юридичних осіб, які мають правовий зв'язок із цією державою (громадяни і юридичні особи).

У міжнародному праві, на основі практики, встановлено критерії для правомірності дипломатичного захисту:

1. Функцію дипломатичного захисту виконує тільки дипломатичне представництво.

2. Дипломатичний захист переважно стосується тільки громадян держави, яка акредитує.

3. Ця функція починає діяти після того, як посольство використало всі законні засоби в рамках законодавства держави перебування. Дипломатичний захист є більше політичним ніж правовим, оскільки передбачає залучення політичного керівництва та інших центральних органів держави.

4. Дипломатичний захист не поширюється на іноземних громадян, громадян країни перебування або осіб без громадянства. Ця функція не збігається з правом на дипломатичний притулок.

Процес ведення переговорів з урядом країни перебування становить ключову процедуру дипломатичної діяльності, виступаючи як основний засіб реалізації зовнішньополітичних обов'язків. У найширшому розумінні, ця функція пов'язана із взаємодією дипломатичного представника з владою відповідної держави. У більш специфічному сенсі вона охоплює переговори щодо укладення міжнародних договорів або інших угод. Основа даної функції лежить у представницькій ролі, тому в межах як широкого, так і вузького значення представник з дипломатичним статусом може вести переговори без потреби в наданні окремих повноважень, оскільки вже передав вірчу грамоту главі держави приймаючої країни [16].

Інформаційна функція передбачає право дипломатичного представництва на легальний збір даних, використовуючи дозволені засоби у відповідності до законодавства країни перебування, і передачу їх уряду своєї країни. Така інформація має багатоаспектний характер, охоплюючи політичний клімат в державі перебування, розстановку політичних сил, економічне становище та інші важливі питання.

Розуміння інформаційної функції варто розширити: вона містить не лише обов'язок інформувати акредитуючу державу, але й забезпечувати інформаційними послугами суб'єктів, що перебувають на території

приймаючої країни. Це означає, що будь-який громадянин, організація або орган держави країни перебування має право звертатися до дипломатичного представництва з питаннями стосовно отримання інформації за конкретними темами. Проте, реалізацію інформаційної функції слід проводити дуже ретельно, щоб уникнути порушення законів приймаючої держави [Гуменюк, С. 66].

Якщо всі згадані функції сформувалися в результаті тривалої міжнародної практики, то функція зміцнення дружніх відносин між державами і співпраці в галузі економіки, культури та науки виникла вже в сучасний період. Цю функцію запропонувала делегація Чехословаччини під час Віденської конференції, і вона отримала своє місце у прийнятому на конференції кодифікованому документі. Важливо зазначити, що організаційно-правові форми реалізації функцій дипломатичного представництва дуже різноманітні та широкі. Вони обговорюються і закріплюються на міжурядовому рівні у відповідних угодах [16].

Діяльність дипломатичних представництв є невід'ємною частиною реалізації зовнішньої політики держави та забезпечення її інтересів за кордоном. Методологія діяльності таких установ охоплює як традиційні канали міждержавної комунікації, так і сучасні підходи, адаптовані до динаміки міжнародного середовища.

Одним із основоположних методів є представництво інтересів акредитуючої держави. Це охоплює участь у протокольних заходах, забезпечення присутності на державному рівні, а також підтримання постійного політичного діалогу з органами влади країни перебування. Дипломати виступають офіційними речниками своєї держави, формулюючи та передаючи її позиції щодо актуальних міжнародних і двосторонніх питань, тим самим сприяючи стабільності та передбачуваності у відносинах між країнами.

Другим ключовим методом є переговорна діяльність, яка охоплює як офіційні, так і неформальні канали комунікації. Посольства та місії часто є

першою інстанцією, через яку організуються та ведуться переговори між державами, зокрема щодо політичних, економічних, безпекових чи гуманітарних питань. Ефективність переговорної діяльності дипломатичних представництв великою мірою залежить від рівня довіри між сторонами, професійної підготовки дипломатичного персоналу та вміння адаптуватися до змін політичного клімату [16].

Інформаційно-аналітична діяльність становить ще один важливий метод функціонування дипломатичних представництв. Вона полягає у збиранні, систематизації та аналітичній обробці інформації про політичні, економічні, соціальні й культурні процеси в країні перебування. Отримані дані надсилаються до центральних органів зовнішньополітичного відомства для формування обґрунтованої зовнішньої політики. Така діяльність є особливо важливою в умовах політичної нестабільності або швидких змін у міжнародній ситуації.

Окремий метод діяльності становить культурно-інформаційна робота, яка реалізується через проведення культурних заходів, презентацій, днів культури, виставок, лекцій, а також поширення інформаційних матеріалів про країну походження. Така діяльність сприяє формуванню позитивного міжнародного іміджу держави, розвитку «м'якої сили» та міжкультурного діалогу. В умовах інформаційної конкуренції цей напрям дедалі частіше використовується як інструмент протидії дезінформації та формування сприятливої громадської думки [Гуменюк, С. 66-68].

Сучасні виклики вимагають від дипломатичних установ також використання елементів цифрової дипломатії, включаючи активність у соціальних мережах, публічні комунікації, інтернет-конференції та мобільні платформи. Ці інструменти дозволяють оперативно доносити офіційну позицію держави до широкої аудиторії, формувати двосторонній зв'язок з громадськістю, а також підвищувати прозорість діяльності дипломатичних установ [16].

У підсумку, методи діяльності дипломатичних представництв є багатoproфільними, гнучкими й адаптованими до умов постійної трансформації міжнародної системи. Вони поєднують в собі елементи класичної дипломатії – представництво, переговори, консульську підтримку – з інноваційними підходами, що відповідають вимогам цифрової епохи. Ефективне використання цих методів забезпечує зміцнення міжнародного авторитету держави, захист її національних інтересів і сприяє розвитку стабільних, довгострокових міжнародних зв'язків.

Висновки до 3 розділу

В цьому розділі було розглянуто еволюцію сучасних дипломатичних методів досліджено методи і форми діяльності дипломатичних представництв.

Сучасна дипломатія стала значно більш реактивною і водночас превентивною. У відповідь на постійні глобальні кризи – фінансові, гуманітарні, військові, екологічні – дипломатичні методи набули характеру швидкого реагування. Водночас активно розвиваються механізми запобігання конфліктам: раннє попередження, превентивна дипломатія, санкційна політика, посередництво третьої сторони. Зростає значення кризової дипломатії, яка потребує високого рівня оперативності, гнучкості та антикризових навичок.

Еволюція дипломатичних методів відображає тенденцію до «мережевої дипломатії», де ключовими принципами є багаторівнева участь, горизонтальні зв'язки, гнучкість структури та координація між різними суб'єктами. У цьому контексті міжнародна дипломатія перетворюється на мережу зв'язків, в якій держави виступають лише однією з багатьох ланок. Це суттєво змінює баланс впливу на глобальні процеси та змушує класичних дипломатів адаптуватися до нових форм комунікації, в тому числі інтерактивних і гібридних.

Одним із основоположних методів є представництво інтересів акредитуючої держави. Це охоплює участь у протокольних заходах, забезпечення присутності на державному рівні, а також підтримання постійного політичного діалогу з органами влади країни перебування. Другим ключовим методом є переговорна діяльність, яка охоплює як офіційні, так і неформальні канали комунікації. Інформаційно-аналітична діяльність становить ще один важливий метод функціонування дипломатичних представництв. Вона полягає у збиранні, систематизації та аналітичній обробці інформації про політичні, економічні, соціальні й культурні процеси в країні перебування. Отримані дані надсилаються до

центральных органів зовнішньополітичного відомства для формування обґрунтованої зовнішньої політики. Така діяльність є особливо важливою в умовах політичної нестабільності або швидких змін у міжнародній ситуації. Окремий метод діяльності становить культурно-інформаційна робота, яка реалізується через проведення культурних заходів, презентацій, днів культури, виставок, лекцій, а також поширення інформаційних матеріалів про країну походження.

ВИСНОВКИ

У процесі проведеного дослідження було здійснено всебічний аналіз дипломатичних методів, їхньої еволюції, особливостей застосування в різні історичні періоди, а також тенденцій їх розвитку в умовах сучасної міжнародної політики. Узагальнюючи результати виконаної роботи, можна стверджувати, що дипломатичні методи є системним і надзвичайно динамічним інструментарієм, який адаптується до викликів часу та об'єктивних потреб міжнародної взаємодії.

Перш за все, у першому розділі дослідження було детально розглянуто поняття дипломатичних методів як складного комплексу форм і прийомів, що використовуються суб'єктами міжнародного права з метою досягнення зовнішньополітичних цілей. Було встановлено, що дипломатичні методи не є однорідними – вони відрізняються за цілями, функціями, способами реалізації та рівнем залучення сторін. У сучасному науковому дискурсі дипломатичні методи розглядаються не лише як формалізовані інструменти, але й як культурно зумовлені практики, що відображають особливості політичного мислення певної держави.

У межах розділу проаналізовано історію розвитку дипломатичних методів, що дозволило простежити їх еволюцію від елементарного обміну посланцями в античному світі до складно структурованих переговорних механізмів та представницьких інституцій сучасної дипломатії. Зокрема, встановлено, що розвиток дипломатичних методів завжди був тісно пов'язаний з рівнем політичної організації суспільства, зміною міжнародної системи, появою нових форм державності, зростанням ролі міждержавних союзів та міжнародного права. Перехід від епізодичних місій до постійних дипломатичних представництв у XVII-XVIII століттях значно підвищив рівень координації зовнішньополітичної діяльності, уможливив оперативне реагування на міжнародні події, а також створив підґрунтя для формування професійної дипломатичної служби.

Окрему увагу було приділено передумовам формування дипломатичних методів, серед яких визначальними є геополітична ситуація, ступінь інституційного розвитку держави, потреба у забезпеченні стабільності зовнішніх зв'язків та політична культура. Було доведено, що дипломатичні методи не виникають у вакуумі – їх формування є реакцією на конкретні виклики часу, політичні конфлікти, необхідність мирного співіснування народів.

У другому розділі розглянуто класичні дипломатичні методи, які становлять фундамент традиційної дипломатії. Особливе місце відведено представницькій дипломатії, яка є одним із найдавніших та водночас найстабільніших інститутів у сфері міжнародних відносин. Було встановлено, що постійні дипломатичні представництва – посольства, консульства, місії – не лише забезпечують офіційне представництво держави за кордоном, але й виконують широкий спектр функцій: аналітичну, інформаційну, координуючу, протокольну, захисну. У роботі наголошено, що представницька дипломатія, попри зміни глобального контексту, зберігає ключову роль у побудові міждержавної довіри, веденні двосторонніх переговорів, підтриманні міжнародного іміджу держави.

Значне місце у дослідженні посідає переговорний процес як провідний дипломатичний метод. У роботі проаналізовано сутність переговорів, їхні фази, форми, стратегії та тактики. Було доведено, що переговори – це не просто обмін думками, а складний процес узгодження позицій сторін, який включає підготовчий, процедурний та заключний етапи. Встановлено, що ефективність переговорів залежить від ряду чинників: професіоналізму дипломатів, рівня політичної волі, інформаційного забезпечення, здатності до компромісу. Переговори, як і дипломатія загалом, функціонують у межах певних норм, у тому числі неписаних, що формують культуру дипломатичного спілкування.

У третьому розділі дослідження увага була зосереджена на сучасних тенденціях у розвитку дипломатичних методів. Було доведено, що у ХХІ столітті дипломатія зазнає глибоких трансформацій, зумовлених глобалізацією, розвитком цифрових технологій, зростанням ролі міжнародних організацій, а також активізацією нових акторів – транснаціональних корпорацій, громадянського суспільства, медіа.

Особливу увагу приділено сучасним дипломатичним засобам, серед яких виокремлено публічну дипломатію, культурну дипломатію, цифрову дипломатію, економічну та екологічну дипломатію. Виявлено, що сучасні дипломатичні методи набувають міждисциплінарного характеру, поєднуючи інструменти політики, комунікації, економіки та технологій. Наприклад, публічна дипломатія все більше орієнтована не лише на державні структури, а й на широку громадськість, формуючи позитивний імідж країни через м'яку силу.

Окремий аналітичний акцент зроблено на діяльності дипломатичних представництв у нових умовах. Було встановлено, що сучасні форми роботи дипломатів включають організацію багатосторонніх заходів, візову й консульську діяльність, участь у кризових операціях, моніторинг локальних конфліктів, роботу з діаспорою, комунікацію з медіа та громадськістю. Ці функції потребують постійного оновлення навичок, міжкультурної компетентності та готовності до дій в умовах невизначеності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Баймуратов М. О. Міжнародне публічне право: підручник / М. О. Баймуратов, 2008. – 704 с.
2. Гуменюк Б. Основи дипломатичної та консульської служби: Навч. посіб. для студ. вуз. / Борис Іванович Гуменюк, 1998. – 248 с.
3. Гуменюк Б. Сучасна дипломатична служба: Навч. посібник для студ. гуманіт. спец. вуз. / Борис Гуменюк, Олександр Щерба, – 254 с.
4. Дипломатичний корпус: М-во закордонних справ України, Генеральна дирекція Київської міської Ради з обслуговування іноземних представництв, 2007. – 249 с.
5. Дипломатія сучасної України: (енциклопедичний довідник) / НАН України, Наук. т-во ім. Т. Шевченка, М-во закордонних справ України та ін., 1997. – 86 с.
6. Дюррозель Жан-Батіст. Історія дипломатії від 1919 року до наших днів / Жан-Батіст Дюррозель, 1999. – 903 с.
7. Железко А.М. Історико-правові аспекти зародження та формування норм дипломатичного протоколу в системі міжнародних відносин. International scientific journal «Internauka». Series: «JuridicalSciences». URL: <http://www.inter-nauka.com/magazine/law/>
8. Історія дипломатії : навч.-метод. посібник / за ред. О. В. Бігняка. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 116 с.
9. Короткий український дипломатичний словник / Упоряд. Я. Серкіз: За заг. ред. М. Мальського . – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка. 2002 . – 176 с.
10. Матвієнко В., Головченко В. Історія української дипломатії ХХ століття у постатях. – К., 2001. 266 с.
11. Міжнародне право: підручник / Володимир Ліпкан, Володимир Антипенко, Сергій Акулов та ін., 2009. – 751 с.
12. Мостова Д.Ю. Різновиди публічної дипломатії в публічному управлінні. Держава та регіони. Серія: Державне управління. 2020. № 1 (69). С.18-23.

13. Палагусинець Р.В. Роль дипломатичної служби в формуванні ефективного державного управління зовнішньою політикою держави. Державне управління: удосконалення та розвиток. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/2_2020/40.pdf
14. Репецький, В. Дипломатичне і консульське право: Підручник для студ. вузів / Василь Репецький; Ред. Леся Дячишин, 2006. – 372 с.
15. Сагайдак О. Посольство і консульство: організація і форми роботи: навчальний посібник / Олександра Сагайдак, Петро Сардачук, 2014. 320 с.
16. Сагайдак, О. Дипломатичне представництво: організація і форми роботи: навчальний посібник / Олександра Сагайдак, Петро Сардачук, 2008. – 295 с.
17. Сардачук П.Д., Кулик О.П. Дипломатичне представництво: організація і форми роботи. – К., 2001. 174 с.
18. Україна дипломатична: Наук, щорічник / Упоряд.: Б. Гуменюк. П.Кривонос та ін. – К.: Планета. 2002.
19. Українська дипломатична енциклопедія. У 2-х томах. – К., 2004.
20. Український дипломатичний словник / Маркіян Мальський [та ін.] ; ред.: М. З. Мальський, Ю. М. Мороз, 2014. 18 с.
21. Ціватий В.Г. Європейська модель дипломатії та національні особливості дипломатичних служб Іспанії, Італії та Франції доби раннього Нового часу (XVI-XVII століття). Проблеми всесвітньої історії. 2017. No2(4). С.66-79.